

SZAKDOLGOZAT

Szabó Ákos

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Budai Campus

Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet

Tájrendező és kertépítő mérnöki BSc alapképzési szak

**A NAGYÜZEMI MEZŐGAZDASÁG KORSZAKAINAK
TÁJFORMÁLÓ HATÁSA ZALASZENTGRÓT TERÜLETÉN**

Az uradalmi, a termelészövetkezeti és a jelenlegi nagyüzemi gazdálkodás
hatásainak összehasonlító elemzése

Belső konzulens: Hubayné dr. Horváth Nóra
egyetemi docens

**Belső konzulens
tanszéke:** Tájvédelmi és
Tájrehabilitációs Tanszék

Készítette: Szabó Ákos

Budapest

2023

NYILATKOZAT

szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Szabó Akos
A Hallgató Neptun kódja: FHKJAI
A dolgozat címe: A nagyüzemi mezőgazdaság korszakainak tájformáló hatása Zalaszentgrót területén
Az uradalmi, a termelőszövetkezeti és a jelenlegi nagyüzemi gazdálkodás hatásainak összehasonlító elemzése
A megjelenés éve: 2023
A konzulens intézetének neve: Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Tájvédelmi és Tájrehabilitációs tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: Budapest, 2023.november 05.

Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

Szabó Ákos (hallgató Neptun azonosítója: FHKJAI) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom⁷.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*8}

Kelt: Budapest, 2023. október 30.

belső konzulens

⁷ A megfelelő aláhúzendó.

⁸ A megfelelő aláhúzendó.

1. Tartalomjegyzék

1. Tartalomjegyzék.....	- 1 -
2. Ábrajegyzék.....	- 2 -
3. A témaválasztás indoklása és célkitűzések.....	- 3 -
3.1. <i>Témaválasztás indoklása</i>	- 3 -
3.2. <i>Célkitűzések, kutatói kérdések</i>	- 3 -
4. Tervezési terület elhelyezkedése, lehatárolása, rövid bemutatása.....	- 5 -
5. Módszerek.....	- 6 -
6. Tervezési terület bemutatása.....	- 7 -
6.1. <i>Táji adottságok</i>	- 7 -
6.2. <i>Természeti értékek, védettségek</i>	- 9 -
6.3. <i>Kultúrtörténeti értékek, védettségek</i>	- 9 -
7. Zalaszentgrót tájváltozásai.....	- 11 -
7.1. <i>A II. katonai felmérés idején (1856)</i>	- 12 -
7.2. <i>A III. katonai felmérés idején (1879)</i>	- 13 -
7.3. <i>A termelőszövetkezetek időszakában (1967-1990)</i>	- 16 -
7.4. <i>A rendszerváltás óta és napjainkban (1990-2022)</i>	- 18 -
8. Tájváltozások értékelése-elemzése, fennmaradt történeti tájhasználatok, elveszett értékek elemzése-értékelése.....	- 21 -
8.1. <i>A területhasználatok változásának elemzése</i>	- 21 -
8.2. <i>Fennmaradt történeti tájhasználatok és a tájstabilitás elemzése</i>	- 23 -
8.3. <i>Fennmaradt és elpusztult agrártörténeti emlékek</i>	- 25 -
8.4. <i>A parcellaszerkezet változása</i>	- 27 -
9. Következtetések.....	- 28 -
10. Annotáció.....	- 32 -
11. Köszönetnyilvánítás.....	- 33 -
12. Irodalomjegyzék.....	- 34 -
13. Mellékletek.....	- 36 -

2.Ábrajegyzék

1. ÁBRA ZALASZENTGRÓT ELHELYEZKEDÉSÉNEKÉS KÖZIGAZGATÁSI HATÁRÁNAK BEMUTATÁSA A SRAFFOZOTT RÉSZEK A ZALASZENTGRÓTI BATTHYÁNY URADALOM TERÜLETÉT JELÖLIK. ALAPTÉRKÉP FORRÁSA: OSM - 5 -
2. ÁBRA ZALASZENTGRÓT VÍZRAJZA ALAPADAT FORRÁSA: TELEPÜLÉS ARCULATI KÉZIKÖNYV (AGG FERENC-ÓVÁRI MIKLÓS 2017)..... - 8 -
3. ÁBRA ZALASZENTGRÓT VÉDETT KULTURÁLIS ÉS TERMÉSZETI ÉRTÉKEI FORRÁS: SAJÁT ÁBRA - 10 -
4. ÁBRA A ZALASZENTGRÓTI VÁR ÉS A TELEPÜLÉS ÁBRÁZOLÁSA AZ 1660-AS ÉVEKBŐL FORRÁS: HADTÖRTÉNETI INTÉZET ÉS MÚZEUM, LELTÁRI SZÁM: GIH403 [HTTPS://MAPS.HUNGARICANA.HU/HU/HTITERKEPTAR/35572/](https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITERKEPTAR/35572/)..... - 11 -
5. ÁBRA 1856-OS TERÜLETHASZNÁLATI ARÁNYKIMUTATÁS ALAPADAT FORRÁSA: II. KATONAI FELMÉRÉS..... - 12 -
6. ÁBRA ZALASZENTGRÓT LÁTKÉPE 1906 FORRÁS: ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR- KÉPESLAPOK [HTTPS://GALLERY.HUNGARICANA.HU/HU/OSZKKEPESLAP/1438829/](https://gallery.hungaricana.hu/hu/OSZKKEPESLAP/1438829/) ... - 13 -
7. ÁBRA ZALASZENTGRÓTI URADALOM VETŐTERVI TÉRKÉPE 1906-25 FORRÁS: INT-01.... - 14 -
8. ÁBRA 1879-ES TERÜLETHASZNÁLATI ARÁNYKIMUTATÁS ALAPADAT FORRÁSA: III. KATONAI FELMÉRÉS..... - 15 -
9. ÁBRA ZALASZENTGRÓT LÁTKÉP A MADÁRTÁVLTATBÓL DEÁK FERENC UTCA 1911 FORRÁS:ZEMPLÉNI MÚZEUM,SZERENCs-KÉPESLAPOK [HTTPS://GALLERY.HUNGARICANA.HU/HU/SZERENCsKEPESLAP/1178637/?LIST=EYJM AWx0ZXJzIjogEYJURUxUFVVMRVMiOiBbILPHBGFZEMVudGdyXHUwMGYZdCJdfSwGInF1ZXJ5IjogILRFT](https://gallery.hungaricana.hu/hu/SZERENCsKEPESLAP/1178637/?LIST=EYJM AWx0ZXJzIjogEYJURUxUFVVMRVMiOiBbILPHBGFZEMVudGdyXHUwMGYZdCJdfSwGInF1ZXJ5IjogILRFT)..... - 15 -
10. ÁBRA 1967-ES TERÜLETHASZNÁLATI ARÁNYKIMUTATÁS ALAPADAT FORRÁSA: 1967- TOPOLOGIAI TÉRKÉP - 16 -
11. ÁBRA 2000-ES TERÜLETHASZNÁLATI ARÁNYKIMUTATÁS ALAPADAT FORRÁSA: 2000- ES ORTÓFOTÓ..... - 19 -
12. ÁBRA 2012-ES TERÜLETHASZNÁLATI ARÁNYKIMUTATÁS ALAPADAT FORRÁSA: 2012- ES ORTÓFOTÓ..... - 19 -
13. ÁBRA 2022-ES TERÜLETHASZNÁLATI ARÁNYKIMUTATÁS ALAPADAT FORRÁSA: GOOGLE EARTH SATELITE..... - 20 -
14. ÁBRA TERÜLETHASZNÁLATOK VÁLTOZÁSA ZALASZENTGRÓT TERÜLETÉN 1856-TÓL NAPJAINKIG (FORRÁS: SAJÁT ÁBRA)..... - 21 -
15. ÁBRA STABIL ÉS VÁLTOZÉKONY TERÜLETEK ARÁNYA ZALASZENTGRÓT KÖZIGAZGATÁSI TERÜLETÉN (FORRÁS: SAJÁT ÁBRA)..... - 24 -
16. ÁBRA PARCELLA SZERKEZET ELEMZÉS JANKAHÁZÁN (FORRÁS: SAJÁT ÁBRA) - 27 -

TERVLAPOK

1. TÁJTÖRTÉNETI ELEMZÉS TERVLAP 6 IDŐÁLLAPOTBAN
2. HAJDANI URADALMI TERÜLETEK TERÜLETHASZNÁLATI VÁLTOZÁSA 1879.1967,2022 IDŐÁLLAPOTOK KÖZÖTT
3. MÁSFÉL ÉVSZÁZADA ÁLLANDÓ TÖRTÉNETI TÁJHASZNÁLATOK HAJDANI BATTHYÁNY URADALOM TERÜLETÉN (1879-2022)

3.A témaválasztás indoklása és célkitűzések

3.1. Témaválasztás indoklása

Témaválasztásomat egyéni kötődés és érdeklődés motiválta. A kutatási területem, Zalaszentgrót egyben életvitelszerű lakóhelyem is. Emellett itt életem édesapám felmenői a településen. Dédnagyapám csizmadia céhesmesterként dolgozott a településen. A családom tagjai szerepet töltek be a település életében, így visszaemlékezéseik segítik a tájtörténeti elemzés elkészítését. Én magam is igyekszem szakmai segítséget nyújtani a városvezetés és a városgazdálkodás számára környezetvédelmi, tájépítészeti és települési zöldfelületeket érintő kérdésekben.

Az embernek úgy gondolom fontos a múltjával is foglalkoznia mivel meghatározza a jelenben élő lényét identitását és tájhoz való kötődését is egyben. Én ragaszkodom ehhez a tájhoz, mert egy egyediséget sugall mind elhelyezkedése és kialakulása alapján is. Érdekessége a medence jellegén alapul kétoldalt magaslatok határolják és a völgy mélyében pedig a Zala-folyó alakította környezete található. Itt a település közigazgatási határán belül agrár tevékenységeket figyelhetünk meg.

Érdekel a településen zajló mezőgazdaság tevékenység. Saját magam is gazdálkodom a család földjein és ezért is fontos, hogy megértsem a tájalakító folyamatokat a településen, hogy ne alakítsam át a tájszerkezetet. Fontos számomra, hogy a három korszaknak milyen tájalakító hatásai voltak a zalaszentgróti tájra.

3.2. Célkitűzések, kutatói kérdések

Céljaim között szerepel elsőként a közigazgatási területen belül lévő összes tájhasználatot felkutatni különböző korszakokban itt gondolok az harmadik katonai felmérés idejére, a szocialista mezőgazdasági üzemek időszakára és a jelen nagyüzemi gazdálkodás tájhasználataira. A felkutatott adatok alapján elemzést végezni a területről és kifejtésük után egy rendszerbe szeretném összegezni a megállapításaimat. A rendszer egy táblázatként jelenne meg a dolgozatban mellékletként, amiben összegyűjtök különböző félé adatokat a kutatás során.

Kataszterezni szeretném a rendszerezés után azokat a területeket, ahol a történeti tájhasználat megjelenik és az napjainkban is megfigyelhető ugyanazon helyen. Ehhez pedig elvégzek egy tájstabilitás elemzést, hogy kirajzolódjanak a térképen azon területek, ahol már a második katonai felmérés óta változatlanok a tájhasználatok.

Célom, hogy feltárjam a tájértékeket, látványokat és tájelemeket a vizsgálati területen, amik egyben meghatározzák és egyedivé teszik a település arculatát és a környező tájat is egyben. Történeti tájhasználatokra is kitérek a tájstabilitás elemzés miatt is, mivel ezek a területek már közel 170 éve stabilan meghatározzák Zalaszentgrót tájszerkezetét és tájhasználatát.

Következtetéseket szeretnék levonni a gyűjtött adatok alapján, hogy a mezőgazdasági tevékenységek hogyan és miként tudták Zalaszentgrót tájának változásait befolyásolni.

Dolgozatomban az alábbi kutatói kérdésekre keresem a választ:

Milyen tájváltozási folyamatok állapíthatók meg a katonai térképek, topológiai térkép, és ortofotók megfigyelésével és digitalizálásával?

Mekkora területen és hogyan gazdálkodtak a Batthyány uradalom fénykorában a település területén?

Mekkora területen és hogyan gazdálkodtak a szocializmus idején a termelősövetkezetekben és az állami gazdaságban?

Milyen a mai tájhasználat és milyen mezőgazdasági tevékenységeket végeznek napjainkban Zalaszentgrót közigazgatási területén belül?

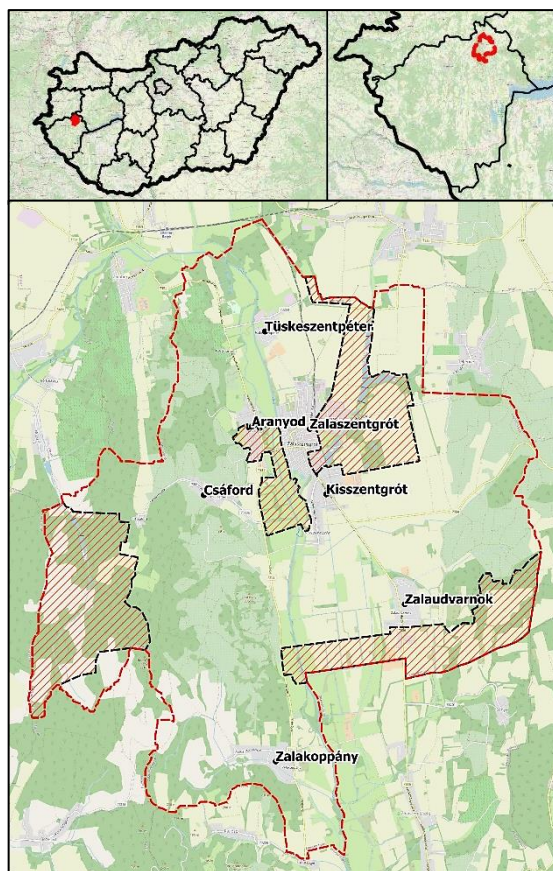
Milyen különbségek mutathatók ki a három vizsgált időpontban (jelen, termelősövetkezetek időszaka, uradalmi gazdálkodás) a tájhasználatok, a zöldinfrastruktúra elemek és a táji értékek jelenléte tekintetében?

Milyen mértékben maradtak fenn napjainkig a közel 170 éve stabil, történeti tájhasználatok és az agrártörténeti emlékek, tájértékek? Milyen uradalmi eredetű emlékek/tájelemek pusztultak el Zalaszentgrót területén?

4. Tervezési terület elhelyezkedése, lehatárolása, rövid bemutatása

A tervezési terület Magyarországon helyezkedik el a Dunántúli-dombság területén a Zala vármegyében az „Alsó-Zala-Völgy” kistájegységén belül Zalaszentgróton. A terület a Zala-folyó völgyében található. A domborzatot meghatározza a „Zalaapáti” - és „Zalavári-hát” aszimmetrikus eróziós völgye. „Nagyfokú völgyasszimmetria” jellemzi. (Dövényi Zoltán 2010,421)

Zalaszentgrót több kisebb település hozzácsatolásával kapott városi rangot 1984 január 1-én és így alakult ki mai közigazgatási területe. A közigazgatási területen belül még Aranyod, Csáford, Zalakoppány, Tüskeszentpéter és Zalaudvarnok településrészek tartoznak

1. ábra Zalaszentgrót elhelyezkedésének és közigazgatási határának bemutatása. A sraffozott részek a zalaszentgróti Batthyány uradalom területét jelölik. Alaptérkép forrása: OSM

Zalaszentgróthoz. A tervezési területem Zalaszentgrót 75 km² kiterjedésű közigazgatási területe, azon belül részletesebben foglalkozom a hajdani Batthyány uradalom területével. Az uradalmi birtok lehatárolása egy 1910 körül készült, birtokhatárokat és parcellahatárokat ábrázoló vetőtervi térkép (INT-01) (6.ábra), valamint korabeli kataszteri térkép (INT-02) alapján történt. A Zala-folyó által alakított táj, ahol kutatni fogom a tájhasználat változását. Medence jelleg figyelhető meg, az Aranyod, Csáford és Zalakoppány a medence nyugati részét képezi, a keleti részen pedig a Huszonya-hegy húzódik. A közigazgatási területen belül fellelhető tájhasználatok változatosak. Van erdő, szántó, nádas, vízfelületek, gyepek, legelők, szőlő, gyümölcsös. A területen található egy műemléki védetség alatt álló kastély, ami több nemesi család uradalmi székhelye volt, 1715-től a Batthyány család birtokolta. A településen található egy műemlékvédelem alatt álló kőhid is és számos más egyedi tájérték és műemlék is. Jelentős a településen a mezőgazdasági termelés, borászat is.

5.Módszerek

Kutatásom helytörténeti források feldolgozásán, terepi felméréseken, történeti térképek digitalizálásán és térinformatikai elemzésén, valamint interjúk készítésén alapul. Hat időállapot történeti térképeit (az I., a II. és a III. katonai felméréseket, 1967-es topográfiai térképet, valamint 2000-ben, 2012-ben készült ortofotókat, és 2022-es keltezésű Google Earth Satelite úrfelvételt) dolgoztam fel. Segítségemre volt a 1857- évi kataszteri térkép is.

A térképes elemzésekkel állapítottam meg a tájhasználat-változásokat és a történeti tájhasználatokat Zalaszentgrót teljes közigazgatási területére, valamint azon belül a Batthyány uradalom területére. A vizsgált időállapotok tájhasználatát jellemző számadatokat összevettem, majd az összehasonlító elemzést követően stabilitáselemzéssel azonosítottam a történeti tájhasználatokat, azaz azokat a területrészeket, amelyek másfél évszázada stabilan vannak jelen a Zalaszentgrót területén. A védendő történeti tájhasználatokat kataszterezem, amelyek egyedivé teszik Zalaszentgrót arculatát és környező tájat.

A terepi felmérések 2022. november 3-án, valamint 2023. április 23-án történtek. A felmérések során fényképes dokumentációt készítettem és terepi adatrögzítést végeztem, valamint felmértem a területen található mezőgazdasághoz kapcsolódó egyedi tájértékeket, agrártörténeti emlékeket. Terepi felmérések a dolgozatomban jelentős szerepet játszanak, emellett helytörténeti források gyűjtését és feldolgozását, valamint interjúzást is végeztem. Interjúkat készítettem a TSZ egykori vezetőjével Farkas Zoltánnal, az Állami Gazdaság volt főállattenyésztőjével, Kovács Gyulával, valamint a termelőségvetkezeti jogutódjának jelenlegi tulajdonosával, Dr. Szabó Balázssal és egy helyi gazdálkodóval Szabó Gyulával. A nagyüzemi gazdálkodás három vizsgált korszakára (azaz az uradalmi gazdálkodásra, a szocialista mezőgazdasági nagyüzemre és a jelenlegi mezőgazdasági üzemekre) vonatkozóan összegyűjtött adatokat táblázatba vezettem és következtetéseket fogalmaztam meg a tájváltozásra és tájszerkezet átalakulására. Kimutattam az elpusztult és a fennmaradt agrártörténeti értékeket.

6. Tervezési terület bemutatása

6.1. Táji adottságok

Geológia, domborzat

Hosszú és bonyolult földtani változások és folyamatok során jött létre a város felszíne és földfelszíni formái. Alap kőzetet variszkuszi kristályos gránit és pala a földtörténeti ókorban képződött felső triász földolomit képezi. A Hévíztől nyugatra található mélybe süllyedt Bakony mezolitikumának a folytatása található, ezen pedig több kor során ráakódott pannóniai és negyedkori rétegek, amik meghatározzák a táj mai geomorfológiáját. Kárpát-medence egyik legtagoltabb felszíne itt alakult ki ezen a tájon. Legjellemzőbb talajképző kőzetei a vályog, az agyag, a homok, a homokkő és a jégkorszaki lösz.

A Zala-völgy két oldalán húzódó hátság dombjai meridionális elhelyezkedésűek. Jobbpart meredekségéből kifolyólag itt degradáció során az évszázados tájhasználat során a finom, puha kőzet elhordása miatt változatosak a dombok formái. A balparti részen pedig nem ennyire tagoltak, kiegyenlített alacsonyabb dombok övezik és így elmarad a túl oldaltól.

Talajok

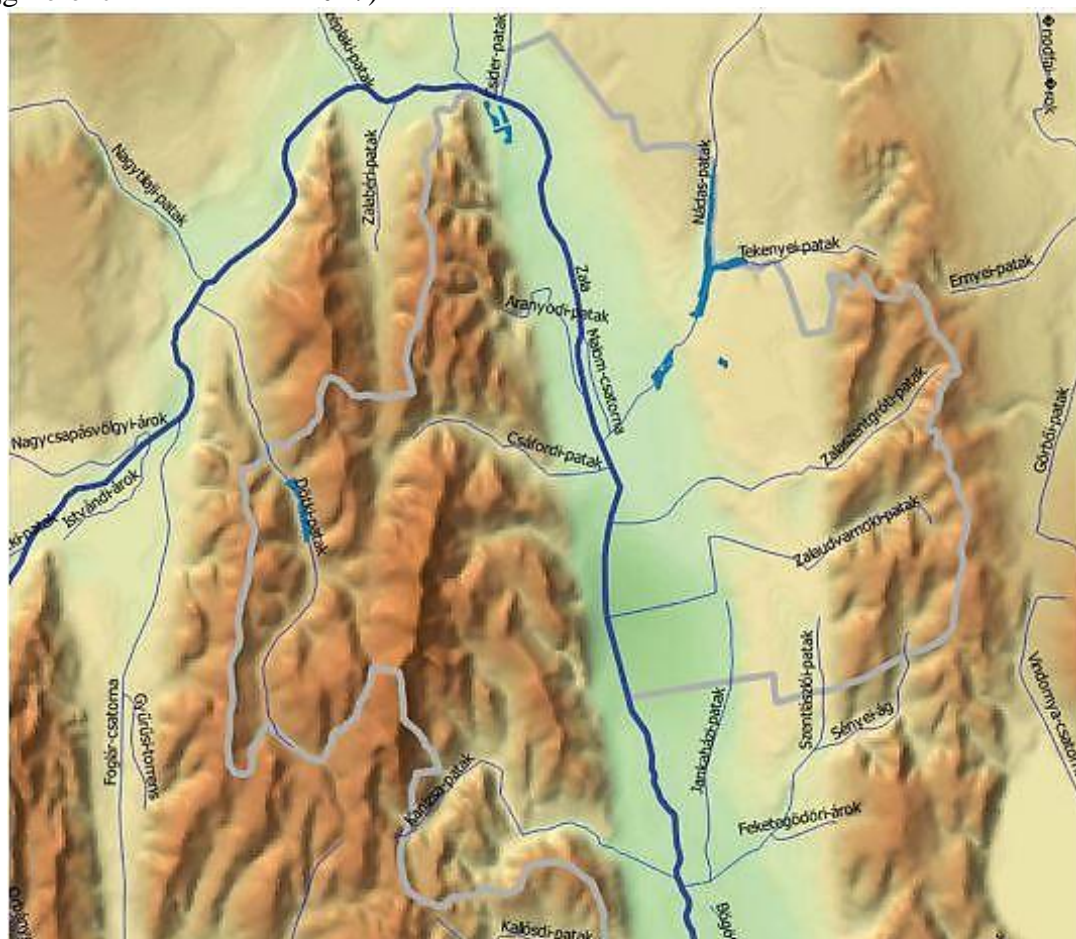
A Zala völgyben vastag alluviális üledékeken vályog talajok találhatóak. Kedvező vízháztartású réti talajok és a lefolyástalan területeken gazdag síklápok is előfordulnak, de ma már nem jelentős a kiterjedésük. A magasabb területeken a löszös-homok talajok átalakultak az erdők talajképző hatása miatt agyagbemosódásos barna erdőtalajokká. A településen még megtalálhatók barna csernozjom talajok is. A völgyben a meliorált, szántóművelésbe vont területeken telkesített rétláp talajok jellemzőek (Agg Ferenc-Óvári Miklós 2017).

Éghajlat

Mérsékelt hűvös és mérsékelt nedves éghajlatú a terület. 1950 a napsütéses órák száma. Az évi középhőmérséklet 9,8-10 C°, mely vegetációs időszakban 16,5 C° fölött alakul. Az évi abszolút hőmérsékleti szélsőségek átlaga 33 C° és 16 C° közt alakul a hőmérséklet. Az éves csapadék mennyiség 680-710 mm közt alakul. A nyári félévben átlagosan 410-430 mm közt alakul a csapadék-mennyiség. Az uralkodó szélirány északi (Dövényi Zoltán 2010,421).

Vízrajz

A völgyben az összes csapadékot a patakok, vízfolyások gyűjtik össze. Változatos domborzat miatt erek és csermelyek is találhatóak a főbb vízfolyások mellett. Jelentősebb vízfolyások a Tekenyei-patak, az Aranyodi-patak, a Zalaudvarnoki-patak, a Zalaszentgróti-patak, a Nádas-patak, a Csáfordi-patak és a Dötki-patak. A Nádas-patak és a Dötki-patak felduzzasztásával halas tavakat hoztak létre. A település északi határában két kavicsbányató található, melyeket horgásztóként hasznosítják. Zala-folyó fogadja a kisvízfolyásokat a területen és szállítja tovább a Kis-Balatonba, valamint a Balatonba. (Agg Ferenc-Óvári Miklós 2017)

2. ábra Zalaszentgrót vízrajza Alapadat forrása: Település arculati kézikönyv (Agg Ferenc-Óvári Miklós 2017)

Potenciális vegetáció

Növényföldrajzi tekintetben Zalaszentgrót területe „Nyugat-Dunántúli (Praenoricum) és a Dél-Dunántúli (Praellyricum) flóraidék találkozásánál a Zalai (Salaidense) flórajárásba tartozik” (Agg Ferenc-Óvári Miklós 2017). A vízfolyásoknál az ártéri ligeterdők és mocsarak zónája látható, amiket átalakítottak műveléssel legelőkké és kaszálókká. Megjelennek még illír jellegű gyertyános tölgyesek, illír bükkösök, melegkedvelő cseresek, puhafás fűz ligeterdők és égeresek. Napjainkban a természetközeli erdőrészletek adják az egykori képét a vegetációnak. Sok tájidegen faj

jelent meg, ami kiszorította a honos vegetációkat a településről. Nagy összefüggő állományok a településtől távolabbra maradtak csak fent.

6.2. Természeti értékek, védettségek

Országos jelentőségű természetvédelmi terület a településen nincs. Két helyi jelentőségű természetvédelmi terület található a település közigazgatási területén. Védett területek közé tartozik a Zala folyó ártere, a leánykökörös termőhelye, valamint a Batthyány család hajdani kastélyának parkja. Natura 2000 különleges természetmegőrzési terület is található Zalaszentgróton a Zala-folyó völgyében. A település közigazgatási területén élő védett növényfajok a mocsári kosbor, a szibériai nőszirm, a hússzínű ujjaskosbor és a kockás lilium. Az Országos Ökológiai Hálózat magterületei, ökológiai folyosói és pufferterületei is megtalálhatók a közigazgatási határon belül. Egyedi tájértékek katasztere a településre nem készült el. Tájképvédelem szempontjából fontos a szőlőhegyekről feltáruuló tájképi látványok védelme. A Tapolcai-medence tanúhegyeire, a Keszthelyi-hegységre és a Zala-völgyére is fantasztikus kilátás nyílik az oda látogatóknak és túrázóknak (Agg Ferenc-Óvári Miklós 2017).

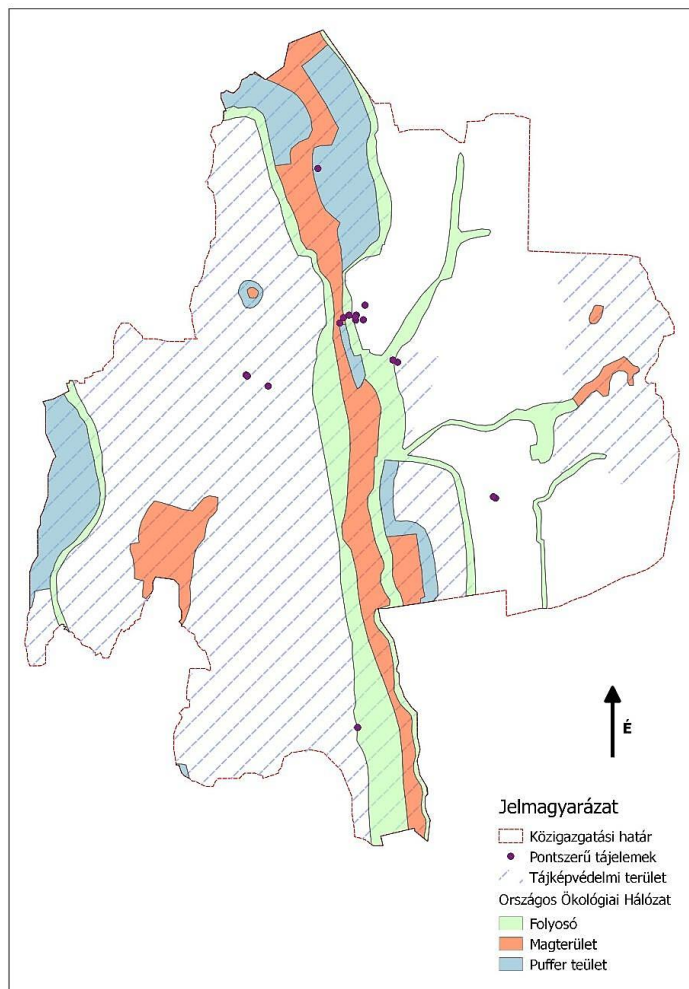
6.3. Kultúrtörténeti értékek, védettségek

A település közigazgatási területén belül számos műemléki védelem alatt álló épület vagy épített örökség található. A legfontosabb műemlék a településen, ami nemzeti értéknek van feltüntetve a műemlékek közt, a Hatamov híd. A híd az Zalaszentgrót első kőhidja volt, 1980-ig volt használatban, míg megépült a gát és vele rendezték a Zala-folyó medrét, elvezették alóla a folyót, megkímélték a környezeti hatásoktól és a forgalom terhelésétől (INT-04). A híd hasonló a hortobágyi kilenclyukú hídhoz csak itt négylyukú. Meg kell említeni a településen a Batthyány-Károlyi kastély épületét, mely a zalaszentgróti Batthyány uradalom központja volt. Az épület merőleges a Zala-folyóra, a kastély falai a régi védvár alapjaira épültek, ma gyógypedagógiai intézetként működik. A Kiskastély a kastélykert mellett található, ami ma már helytörténeti múzeumként funkcionál. Szent Imre Katolikus templom 1753-58 között épült gróf Batthyány Kristóf anyagi hozzájárulásával. A templomot egy ingoványos területre építették és így több ezer égercölöpön áll. A templomrom (Polgárvárosi torony) a Kisszentgrót városrészen található. A Templom téren pedig a Szentháromság-szobor található. A Mittermayer-ház is műemléki védelem alatt áll, ami sok éven át fogadóként és étteremként szolgált, mára már bezárt. Csáfordon a Római Katolikus harangtorony ékesíti a település központját. Tüskeszentpéterben a Péter és Pál apostolok Római Katolikus Templom áll a településrész szélén, a Zala-folyó partján. Zalakoppányban a Nagyboldogasszony Római

Katolikus Templom a településrész központjában található. A településen szép számban jelennek meg országos művi értékvédelem alatt álló szobrok is.

Helyi művi értékvédelem alatt álló épületek és szobrok is találhatóak. Helyi jelentőségű védett érték a Zalakoppány kereszt és a Nepumoki Szent János szobor. Helyi értékvédelmi területként van feltüntetve a településen a Batthyány-kastély környezete és egy városszerkezeti jelentőségű terület is. Helyi védelem alatt álló építészeti örökség összesen 24 található Zalaszentgrót közigazgatási területén, pl. Dr. Hamburger Jenő szülőháza Zalaudvarnokon, lakóépületek, a Református templom és lakóháza, a zalaudvarnoki Templom, Zalaudvarnokon a Mária-szobor, a Magtár, az egykori szeszfőzde, a volt kocsmá épülete és a volt Korona szálló épülete. (INT-03, INT-04)

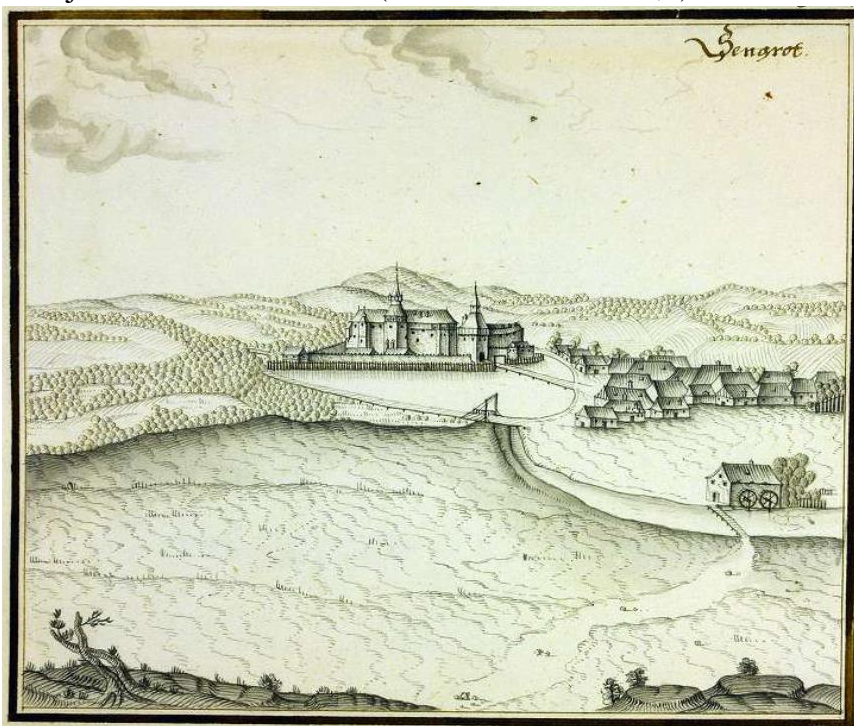
Egyedi tájértékek, amik a terepi felmérések során talákoztam egy német katona sírja az aranyodi szőlőhegyen. Uradalmi tölgyfasor még megmaradt része a Zalaszentgrótot és Túrje települést összekötő főútvonal mellett. Ezeken kívül még látképi értékekkel talákoztam, pl. a Somló-hegy látványa a Diós-tetőről.

3. ábra Zalaszentgrót védett kulturális és természeti értékei Forrás: Saját ábra

7. Zalaszentgrót tájváltozásai

A település kialakulásáról Kardos Sámuel könyve így említi Zalaszentgrótot „Szent-Grót mezőváros hazánk legrégebb közösségei közül való; s tekintve, hogy a kalocsai és pécsi püspökök között 1093-ban támadt püspök megyei határrendezés alkalmával Szent-Grótról említés tételik bizvást lehet következtetni, hogy az 1083-ik év után legközelebbi évben alapítottván, nevét az akkor canonisált Szent Gellért püspök és vértanú nevéől vette.” (Kardos Sámuel 1897,17). Települést 940 éve alapították, majd később mezővárosi rangot kapott (Ferencz Győző 1986). A középkorban erődített vár állt a település területén. Egy 1660-as években készült ábrázoláson látható a vár és kiterjedt rétek a Zala folyó völgyében. (3. ábra) Termékeny területként említik a források. Hegyek, dús szántóföldek, buja rétek és egykor virágzó, majd pusztulásnak indult szőlők jellemezték a tájat az 1800-as években. (Kardos Sámuel 1897,9)

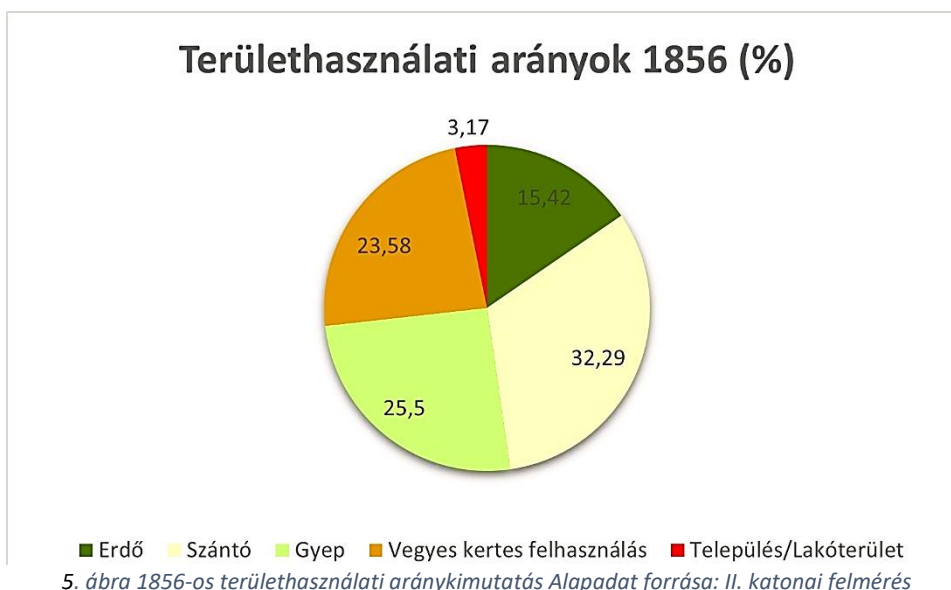
4. ábra A zalaszentgróti vár és a település ábrázolása az 1660-as évekből Forrás: Hadtörténeti Intézet és Múzeum, leltári szám: Glh403 <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/35572/>

A zalaszentgróti uradalom több földbirtokos család tulajdona volt, köztük Grabcsalád, Hagymásyak és 1715-től a Batthyány család birtokolta, de gr. Batthyány Zsigmond célszerűtlen gazdálkodása miatt az uradalom eladósodott 1876-ban és a Földhitelintézethez került a birtok. A birtok az árverések és adásvételek után a végére Harkányi Károly kezébe került. (Kardos Sámuel 1879, 9-15)

7.1.A II. katonai felmérés idején (1856)

A II. katonai felmérés idején a település mai közigazgatási határán belül vizsgáltam a terület adottságait és a területhasználatokat. A vizsgált területen a szántó területhasználat fordult elő a legnagyobb százalékban 32,3%). A mezővárosi jellegből lehet erre következtetni. Nagyon nagy és összefüggő területeken művelték a földet ebben az időszakban. A szántók többsége Zalakoppány településrész körül találhatóak, valamint Tüskeszentpétertől délre egészen Zalaudvarnokig találhatóak szántóterületek a második katonai felmérés idején. A szőlő és borkultúrából adódóan is nagy területeken (23,58%) termeltek szőlőt és bort. Két összefüggő szőlőhegy figyelhető meg a térképeken, ahol szőlő termeléssel foglalkoztak és sok helyen boros pincékkel, gyümölcsösökkel is találkozhatott az ember. Aranyod és Csáford településrész tartozik egy tömbbe a felmérés alapján és külön áll tőlük keletre a Huszonya-hegy szőlőtermelő vidéke. Az aranyodi szőlőhegyen már 1809-ben hegyközség működött már. (Szentgróti újság 2015.08.08.) Mocsaras lápos területek húzódtak a Zala-folyó völgyében, amit a harmadik katonai felmérés idejére rendeztek, vagyis szántókká és nedves gyepterületekké alakultak át. Az erdő területek Dabrony-uradalmi részekre koncentrálnak, valamint Zalaudvarnok településrész beépült lakóterületeitől délkeleti irányban. Nagy összefüggő erdő a dabronyi-részen alakult ki és itt mai napig is számottevő területen találkozhatunk ezzel a területhasználattal.

Gyepterületek és a vizenyős területek összesen az összterület 25%-át tették ki. Zalaudvarnok mellett egy elég nagy kiterjedésű egybefüggő gyepterület figyelhető meg a felmérésen, ahol gémeskutat is jelöl a térkép. Gyep területhasználat még a közigazgatási terület északi csücskén is található.

7.2.A III. katonai felmérés idején (1879)

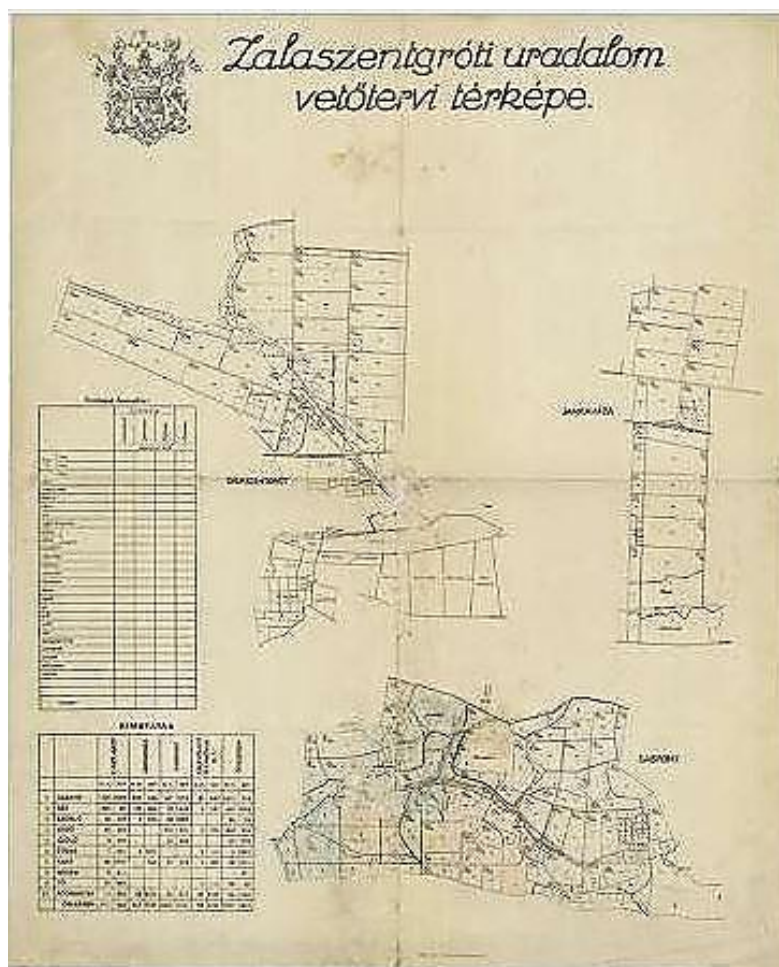
A III. katonai felmérés idején virágzó gazdálkodás folyt Zalaszentgróton az uradalom területén. A birtok ebben az időszakban gróf Batthyány Zsigmond tulajdonában volt és ő irányította a gazdaságot.

A III. katonai felmérés idején sok dolog változott a II. katonai felméréshez képest. A szántóterületek nagysága növekedett (41%), a változások elsősorban az uradalmi területeken történtek annak köszönhetően, hogy a birtokos az ingoványokat elkezdte lecsapolni, valamint helyükön új szántókat létesíteni. A gyepterületek aránya alig változott. A szőlőterületek a településnek csökkentek a filoxéra vész miatt ezt említi könyvében Kardos Sámuel is (Kardos Sámuel 1879,9). A kipusztult szőlők helyét a térképen is látva inkább megszántották és szántóföldi kultúrát vetettek bele. Az erdő területek kismértékben szinte alig változtak meg. A halgazdálkodást is meg kell említenem Zalaszentgróton az uradalomban. Az uraság öt darab tavat hozott létre a Nádas-patak fel duzzasztásával és így kezdődött meg a halgazdálkodás Szentgróti területen. A mai napig is megvannak ezek a tavak és ugyan úgy halgazdálkodás folyik ezen a területen. Megjelent nyolc az uradalomhoz tartozó majorság ebben az időszakban: a Csalit-major, a Katalin-major, az Új-major, a Jankaházi-major, a Felső-Dabronyi-major, a Dabronyi-major és az Alsó-Dabronyi-major. Ezek a majorságok tartoztak a gróf Batthyány Zsigmond uradalmához. A Szent Péter-major pedig a túskesztpéteri urasághoz tartozott. Ezek voltak az akkori nagyüzemi gazdálkodás központjai, ahol a mezőgazdasági termelés folyt, állattartás és növénytermesztés egyaránt. Az 1900-as évek elejéről fennmaradt egy képeslap, mely a zalaszentgróti tájat mutatja az egyik majossal.

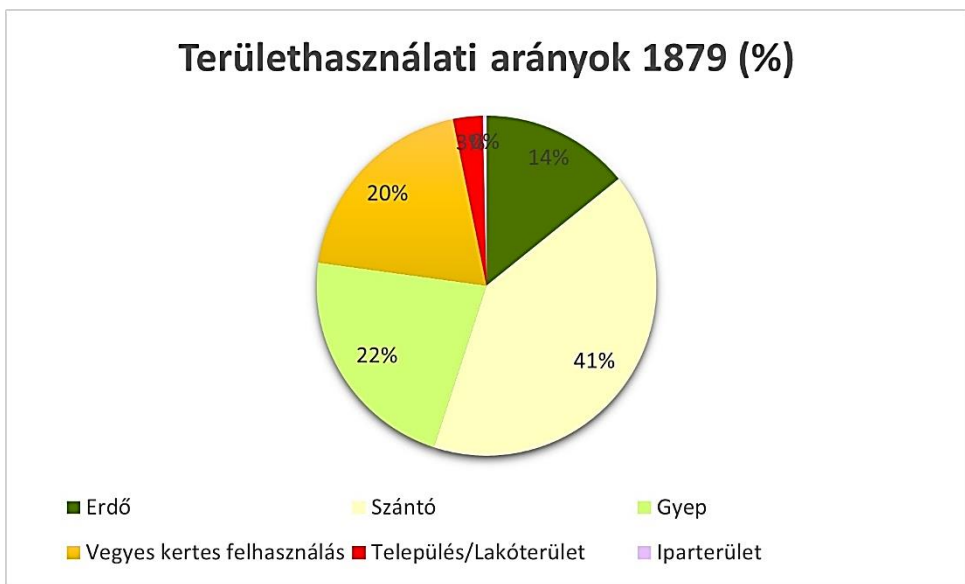
6. ábra Zalaszentgrót látképe 1906 Forrás: Országos Széchényi Könyvtár-képeslapok <https://gallery.hungaricana.hu/hu/OSZKKepe/1438829/>

Az uradalomban széleskörű tevékenységeket folytattak: növénytermesztést, rétgazdálkodást, legelőgazdálkodást, erdőgazdálkodást, szőlőtermesztést, kertgazdálkodást, nádgazdálkodást, halgazdálkodást, malomipart, valamint vadgazdálkodást. Termesztett növényeik palettája is változatosnak tekinthető. Növények közül búzát, rozst, árpat, repcét, tavaszi árpat, kölest, zabot, majori burgonyát, cukorrépát, csalamádét(uborkát), szőlőt és kerti növényeket, zöldségféléket termesztettek a zalaszentgróti uradalomban. Takarmány növényeket is termesztettek az istállózó állattartás számára lucernát, tengerit(kukoricát), bükkönyt, bíborherét és lóherét is. (Lásd 2.melléklet) Ezek a takarmánynövények első sorban ló, szarvasmarha és juhok takarmányozására valóak. Feltételezéseim szerint a zalaszentgróti határban nagy létszámban voltak jelen haszonállatok. A termesztett növények száma is magas és változatos is volt egyben. Egy 1900-as évek elején készült uradalmi vetőtervi térkép (INT-01) alapján megállapítható, hogy a jellemző szántóföldi parcella méret az uradalmi gazdaságban 1,6 hektáros volt. Kisparcellák és a védőfasorok elősegítették a vadak számára élőhelyek biztosítását és a biodiverzitást. A földművelést ebben az időszakban még állati erővel oldották meg és a cselédekkel.

7. ábra Zalaszentgróti uradalom vetőtervi térképe 1906-25 Forrás: INT-01

Területhasználati arányok 1879 (%)

8. ábra 1879-es területhasználati aránykimutatás Alapadat forrása: III. katonai felmérés

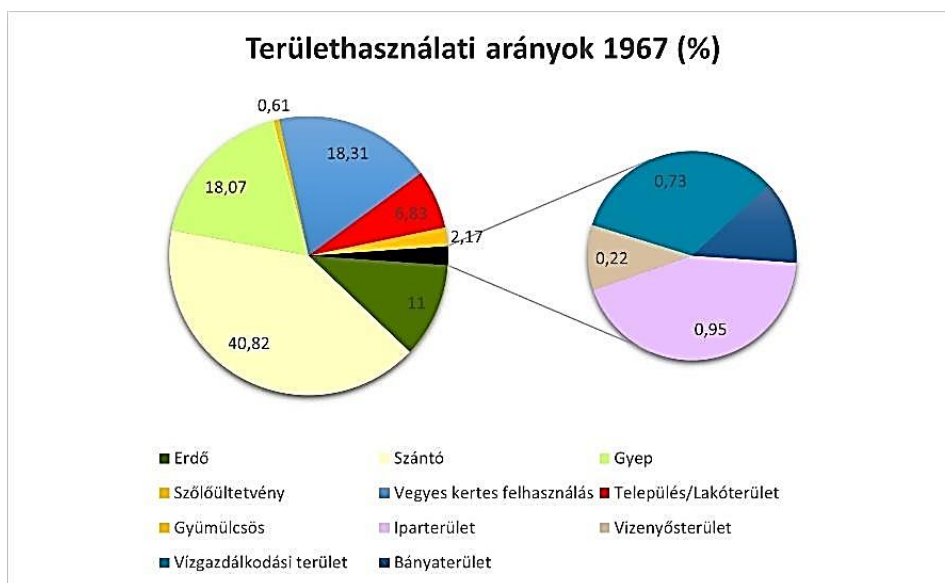

9. ábra Zalaszentgrót látkép a madártávlatból Deák Ferenc utca 1911 Forrás:Zempléni Múzeum,Szerencs-képeslapok https://gallery.hungaricana.hu/hu/SzerencsKepeslap/1178637/?list=eyJmaWx0ZXJzIjogeyJURUx0FUFVMRVMI0iBbllp_hbGFzemVudGdyXHUwMGYzdCJdfSwgInF1ZXJ5IjogIIIRFT

7.3.A termelőszövetkezetek időszakában (1967-1990)

Ebben az időszakban a mezőgazdasági termelés virágzott Zalaszentgróton és környékén. Az „Új Barázda” Mezőgazdasági Termelő Szövetkezetben és az Zalaszentgróti Állami Gazdaságban számottevő volt a szántóföldi növénytermesztés, amit inkább a takarmánynövények tettek ki nagyrészen. A két mezőgazdasági üzemegység területe 8133 hektár volt. A takarmánynövény-termesztésből kifolyólag nagy állat létszámra lehet következtetni. Az Állami Gazdaság és a Termelő Szövetkezet összesen átlagosan 3000 db szarvasmarhát tartott Zalaszentgróton és környékén (Zalán György 1964). A tájhasználat a legváltozatosabb ebben az időszakban. A vizsgált területen 11 féle területhasználatot tudtam azonosítani az 1967-es topográfiai térképen. Az uradalmi gazdálkodást követően hatalmas átalakulás figyelhető meg. A gyepek területe csökkent, mivel a gyepeket felszántották, ahol csak lehetett és művelhetővé lehetett tenni. (Lásd: 6. melléklet) Ezek a területek Jankaházi-major környékén, valamint Tüskeszentpétertől északra lévő gyepeknél történt meg. Legjobban az erdőterületek szenvedték meg gazdálkodási mód megváltozását, intenzívebbé válását, arányuk 14-15%-ról 11%-ra csökkent. A Dabronyi majorságoknál hatalmas erdő területeket vontak termelés alá és Udvarnokon az uradalmi erdő területek szűntek meg. Zalakoppány környékén pedig létre jöttek újonnan erdőterületek kisebb-nagyobb foltokban. Vegyeskertes felhasználású területek (zártkertek, hajdani szőlőskertek) is kiterjedése is megnövekedett ebben az időszakban.

A Termelő Szövetkezet a Panonnvin Borgazdasági Kombináttal együttműködve telepített szőlőt 88 hektár kiterjedésű ültetvénybe pezsgő alapanyag gyanánt, valamint

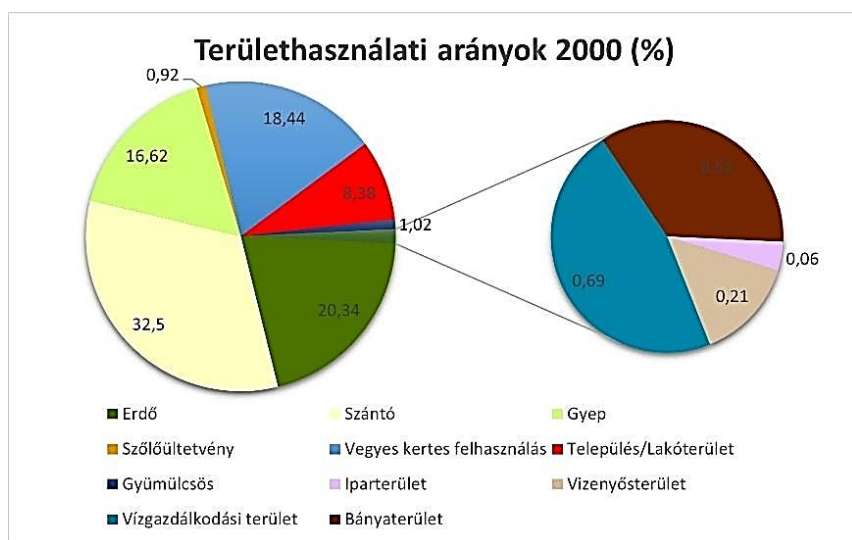
10. ábra 1967-es területhasználati aránykimutatás Alapadat forrása: 1967- topológiai térkép

csomagoltak Ausztriába első osztályú csemegeszőlőt. *(Lásd: 6. melléklet)* A szövetkezet idejében a Borpince felvásárolta a bort és a mustot a háztáji gazdaságokból és ezt ugyan úgy pezsgő és borkészítésre hasznosították (Farkas Zoltán, ex verb 2022). Az Állami Gazdaság is foglalkozott csemegeszőlő termesztéssel, amit külföldi piacokon értékesített és belföldön, emellett pedig borszőlő termesztést is folytatott. Borkészítéssel foglalkozott és felvásárlással az üzemegység (Zalán György 1964). Ebből kifolyólag erősödött meg újra a filoxéra fertőzés utáni visszaesést követően a településen a szőlőtermesztés. Az állami gazdaság és a termelőszövetkezet hasznosította a hajdani uradalmi majorokat, elsődlegesen azokat fejlesztették és építettek ki telepstruktúráját. Ezek a területek Jankaházi-major, ami ebben az időszakban a Rákóczi Mezőgazdasági Termelő Szövetkezet központja volt (Nemecz Ferenc 1989). Gyümölcsstermesztés is megjelent ebben az időszakban az Állami Gazdaság tevékenységei között. A gyümölcsültetvények a Dabronyi-majoroknál és az Állami gazdaság központjától északra lévő területen uradalmi szántók helyén jöttek létre szilva, alma, őszibarack, meggy, cseresznye, ribizli, szamóca és szeder ültetvények formájában (Kovács Gyula, ex verb 2023). Zalaszentgróti Állami Gazdasági agyagbányászat is folyt Zalaszentgróton a téglagyár kiszolgálása céljából, ami a téglagyár közelében volt megtalálható szinte csaknem egy üzemi területként lehetett kezelni. A halgazdálkodást is meg kell említenem Zalaszentgróton. Az uradalmi gazdálkodás idején az uraság öt darab tavat hozott létre a Nádas-patakon völgyzáró gátakkal és így kezdődött meg a halgazdálkodás szentgróti területen. Az Állami Gazdaság foglalkozott halgazdálkodással az egykori uradalmi halastavakon, valamint a középdaabronyi üzemegységében. A mai napig is megvannak ezek a tavak és ugyan úgy halgazdálkodás folyik ezen a területeken. A feldolgozóipar Zalaszentgróton a mezőgazdasági termelésre épült volt a településen sajtüzem, szeszfőzdék, csomagoló, gyümölcstároló hűtőház malmok. A foglalkoztatottak száma is tükrözi, hogy Zalaszentgrót lakosságának majdnem 1/3-a foglalkozott mezőgazdasági tevékenységgel (Kovács Gyula, ex verb 2023). A mezőgazdasági tevékenységek az uradalmihoz képest szétágazóbbak voltak és üzemegységek egymásra épülnek. A mezőgazdasági termelés jóval intenzívebb volt. Foglalkoztak a két termelő üzemegységben növénytermesztéssel, állattenyésztéssel, legelőgazdálkodással, gyepgazdálkodással, erdőgazdálkodással, halgazdálkodással, malomipari termékek előállításával, vágómarha neveléssel, vágóbaromfi neveléssel, sertés hizlalással, tojás termeléssel, tejipari termék gyártással, tejtermeléssel, szőlő termeléssel, szőlőoltvány termeléssel, gyümölcsstermesztéssel és vadgazdálkodással. Tevékenységek száma ebben az időszakban összesen tizenhét volt. *(Lásd: 2. melléklet)* Sokféle növény termesztése volt jelen a településen és környékén

búza, kukorica, árpa, repce, napraforgó, cukorrépa, csemegekukorica, takarmány és étkezési borsó, kenyérgabona, burgonya, szója, lucerna, silókukorica, egynyári szálastakarmányok, szőlő, alma, szilva, őszibarack, meggy, körte, ribizli, málna és szamóca növényeket termesztették. Szarvasmarha, baromfi, sertés, ló, juh tartással foglalkoztak Zalaszentgróton (*Lásd 2. melléklet*). A téészesítés időszakában kezdetben állati erővel történtek a mezőgazdasági munkák, majd ahogy fejlődött a technika kis-, majd középteljesítményű gépekkel művelték meg a földeket. (*Lásd: 6. melléklet*) A Termelő Szövetkezet 1976-ban mikor megkapta Kiváló Termelő Szövetkezet címet akkor volt a fénykorában és még utána háromszor volt a csúcson a nagyüzemi gazdálkodás Zalaszentgróton. (Nemecz Ferenc 1989)

7.4.A rendszerváltás óta és napjainkban (1990-2022)

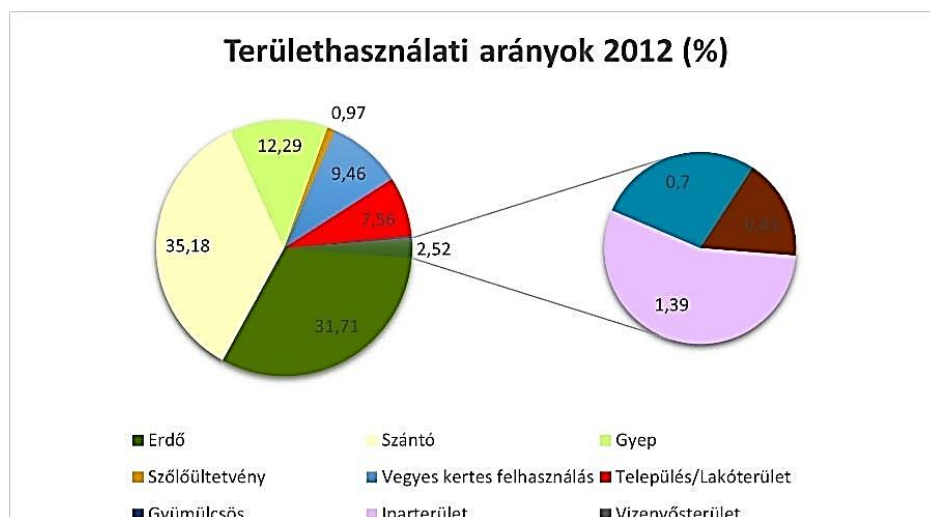
A termelőszövetkezetek rendszerváltást követő megszűnése, privatizációja változást hozott a mezőgazdasági tevékenységekben. Tíz évvel a rendszerváltás után a 2000-es évek ortófotoja alapján nagy változásokat figyelhetünk meg (11. ábra). Átalakultak a nagyüzemi gazdálkodás által használt területek, sok helyen megváltoztak a területhasználati módok is. A táj szerkezete jelentősen átalakult. Az erdőterületek aránya az 1967-es topológiai felmérés óta csaknem duplájára nőtt (20,34%) a felbomlott Új Barázda Mezőgazdasági Termelő Szövetkezet után. A művelés is átalakult, a dabronyi területek elkezdenek beerdősülni, amik korábban szántóként és gyümölcsösként funkcionáltak a TSZ-időszakban. Szántó területei minimálisan maradtak meg és újra gyepterületek jelentek meg a helyükön. A fennmaradt szántóterületeken viszont a parcellák összevonásával óriás táblák jöttek létre és a termelés még intenzívebbé vált. Vegyes kertes felhasználás és szőlőművelés is alábbhagyott. Megjelentek erdő foltok azokon területeken, ahol korábban szőlőművelést folytattak. Ebből kifolyólag arra lehet következtetni mivel a TSZ felbomlott és nem volt, aki felvásárolja a mustot vagy a bort, így már nem volt érdemes termelni a gazdáknak a háztájiban, ami a szőlők, zártkertek jelentős részének felhagyásához, majd beerdősüléséhez vezetett. A huszonyai részen pedig újonnan beékelődő szántók és gyepterületek teljesen feldarabolták a korábban egybefüggő szőlőtermesztő területeket. Nagyobb boros gazdák (nagyüzemi szőlőtermesztés) jelentek meg a településen, akiknek ültetvényben nagy területeik jöttek létre. A megtermelt szőlőből készített bort értékesítik a piacon (*Lásd: 10. melléklet*). A szántóterületek Zalaudvarnok, Huszonya és Zalaszentgrót északi részére koncentráálódtak, majdnem egy nagy összefüggő tömböt alkotva (*Lásd: 8. melléklet*). A

11. ábra 2000-es területhasználati aránykimutatás Alapadat forrása: 2000-es ortofotó

gyepfelületek mennyisége is csökkent (16,6%-ról 12,3%-ra) az állatlétszám csökkenése és a TSZ felbomlása miatt. Mivel csökkent a szarvasmarha állomány, a településen egyre inkább elkezdték felszántani a réteket, vagy felhagyni a gyepterületek gondozását, ahol pedig szukcessziós folyamatok indultak el elkezdtek becserjésedni majd erdősülni.

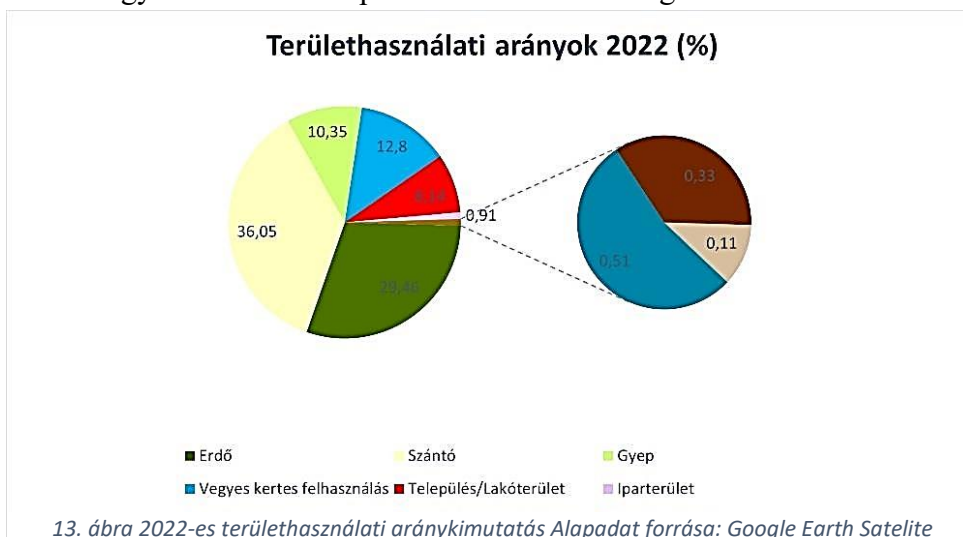
A 2012-es évi ortofotón további változások láthatóak (12. ábra). Az erdőterületek nagysága jelentősen megugrik 11%-kal. Az erdőterületek teljesen szétszabdaltják a vegyeskertes felhasználású területeket és szőlőtermelő részeket a településen. Nem egy összefüggő tömböt alkotnak, mint a korábbi időállapotok térképein, hanem mozaikos, szét szabdalt foltokká alakulnak át. Gyepterületek is lecsökkennek és láthatóan a Jankaházi-dűlőben átalakulnak szántóterületté, valamint az északi részen pedig beerdősült részek látszanak. A Zala-folyó árterére és szűkebb környezetére koncentrálnak a gyepterületek. Megfigyelhető az is a térképen, hogy a szántóterületek nagyrésze a település keleti felére koncentrálnak, ahol nagy összefüggő tömböket

12. ábra 2012-es területhasználati aránykimutatás Alapadat forrása: 2012-es ortofotó

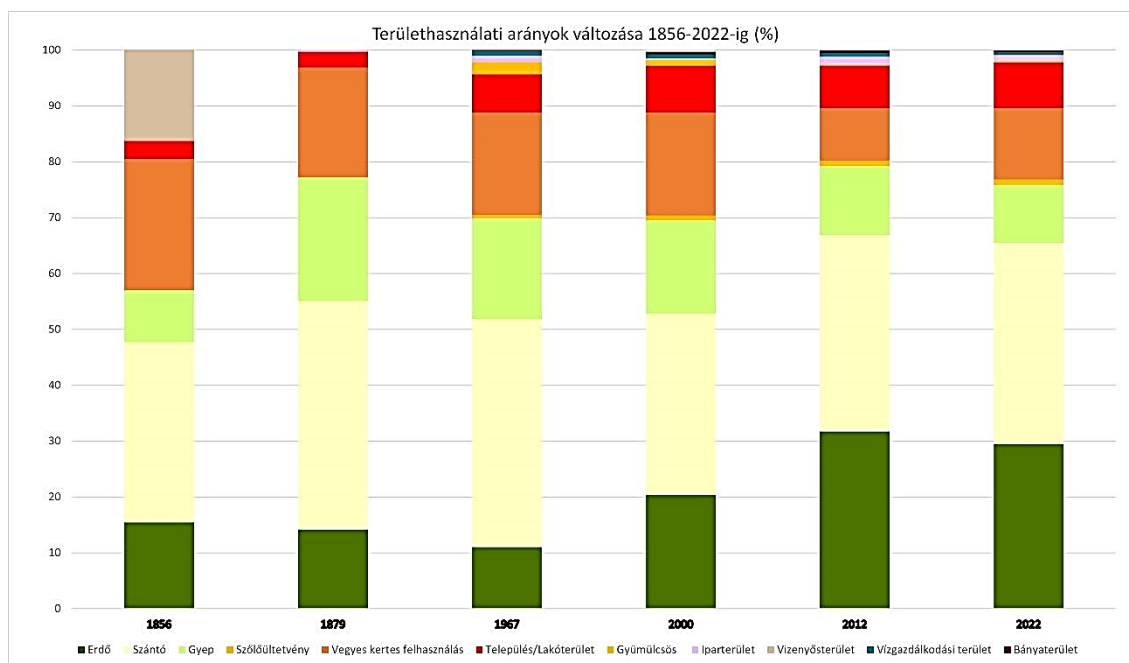
alkotnak. (Lásd: 2. tervlap) Az udvarnoki részen, látható a szabdaltság, a szántók között megjelennek erdőterületek és gyepterületek is. A szőlőültetvények kiterjedése nő, a nagyüzemi szőlő termesztés megjelenik. Ezzel párhuzamosan a gyümölcsstermesztő területek mennyisége folyamatosan csökken az Állami Gazdaság felbomlása óta. A gyümölcsösök szántókká, valamint erdőkké alakulnak vissza. A település üzemi, illetve ipari területei is növekednek a 2000-es ortófotó óta.

2022-es Google Earth felvétel is mutat tájváltozást (13. ábra). (Lásd: 2. tervlap) Az szántóterületek kiterjedése a mérvadó napjainkban is, aminek az aránya a szőlőterületek és gyepterületek csökkenéséből adódóan 36%-ra nőtt. Az erdőterületek pár százalékot csökkentek, mivel a csáfordi és koppányi szőlőterületek tömbösödtek újra és így kiszorították az erdőterületeket. Az udvarnoki részen pedig szántókat hagytak fel erdősítési céllal, valamint a huszonyai szőlők egy része is beerdősült. A gyepterületek leredukálódtak a Zala-folyó völgyére és szűk környezetére (10,35%). A gyepterületek nagy része szántókká alakult át. Település határán belül nagyrészt nagyüzemi gazdálkodás folyik. Vannak nagyobb cégek, amik a privatizáció során jöttek létre és azóta is működnek Zala-Cereália Kft., Dr. Szabó-Agrokémiai Kft. Vannak közép gazdálkodók, akik pár száz hektáros földterülettel rendelkeznek és vannak kisebb, pár hektáron gazdálkodó magánszemélyek is (Szabó Balázs, ex verb 2023) A monokultúrás termesztés jellemző a nagy és közép gazdaságok körében egyaránt. Intenzív gazdálkodást folytatnak, nem foglalkoznak igazából ökológiai kérdésekkel, vagy éppen a tájterhelésekkel. Törekednek a nagyüzemi parcellák kialakítására, ahol csak lehet és van rá lehetőség akkor száz hektárnál nagyobb táblákat is képesek egybe vetni egy kultúrával. A telekkönyv szerint nincsenek ekkora területek felosztva, hanem hol csak tudják a nadrágszűj parcellákat össze szántják. Vannak, olyan területek, ahol még az árkokat is képesek beszántani a nagyobb szántóföldi parcellák kialakítása végett.

8. Tájváltozások értékelése-elemzése, fennmaradt történeti tájhasználatok, elveszett értékek elemzése-értékelése

8.1.A területhasználatok változásának elemzése

14. ábra Területhasználatok változása Zalaszentgrót területén 1856-tól napjainkig (Forrás: Saját ábra)

A tájváltozás-elemzés közel 170 évet ölel fel dolgozatomban (a második katonai felméréstől napjainkig), ezalatt tizenegy féle területhasználat fordult elő a vizsgált területen. Terület tájszerkezete folyamatosan változott a különböző időszakokban. (14.ábra) A szántóterületek kiterjedése csaknem állandó a nagyüzemi gazdálkodás vizsgált időszakaiban, annak ellenére, hogy alakultak ki újonnan és szűntek meg szántóföldi parcellák, azaz a szántók stabilitása is viszonylag alacsony (11,3%). A közigazgatási határon belül az erdőterületek nagysága az uradalmi időszak óta folyamatosan változó. Az uradalmak idején az erdők 14,19%-át tették ki a kutatási területnek. Elhelyezkedésük két részre koncentrált a Dabronyi- és a Jankaházi-uradalmi részen voltak megtalálhatóak a harmadik katonai felméréskor. Zalaszentgrót területén található erdőterületek felét, a település összterületének 8,7%-át gróf Batthyányi Zsigmond akkori urasága birtokolta. Napjainkban erdőterületek duplájára nőttek az uradalmi időszak óta. A szocialista mezőgazdasági üzemek időszaka óta pedig háromszorosa ez a szám.

A szocialista nagyüzem idején az erdőterületek aránya csökkent az uradalmi gazdálkodás területi arányaihoz képest az intenzívebbé vált művelés/tájhasználat miatt. 1967-re 11%-ra csökkentek az erdők Zalaszentgrót területén. Az uradalmi

erdőterületeknek fele átalakult ebben az időszakban különböző területhasználatokra (többnyire szántóvá) a nagyobb mezőgazdasági termelés érdekében. Ebben időszakban is az erdőterületek nagy kiterjedésben az egykori uradalmi részekben lehettek fel, de Zalakoppánytól délre kezdenek kialakulni új területek, valamint vannak az északi területeken újonnan telepített erdők is.

A rendszerváltás után Zalaszentgróton az erdők nagy területi kiterjedést mutatnak, 29,46%-ban figyelhetőek meg. Az intenzív művelés megszűnése után beerdősülési folyamat indult el, ahol eddig szőlők, szántók leolvashatók voltak a térképről ott most erdőterületek jelennek meg. Az uradalmi területeken is teljesen megváltozik a területhasználati struktúra az erdőterületek dominálnak. Zalaszentgrót keleti részén a dabronyi és Zalakoppánytól délre nagy kiterjedésű erdők figyelhetőek meg, valamint a huszonyai és a zalaudvarnoki részen. Az erdőterületek a TSZ időszak után kezdenek el növekedni, de megfigyelhető az, hogy a növekedésük által a vegyeskertes felhasználás csökken ezt a térképek is bizonyítják (*Lásd: 2. tervlap*). A felhagyott szőlőművelésből elindul egy szukcessziós folyamat.

A gyepterületek és vizenyős területek (nedves gyepek) együttes kiterjedése a második katonai felmérés idején a legmagasabb. A harmadik katonai felmérés idejére már 22,15%-ra csökken, ami a jelenlegi mennyiséghez képest még mindig jelentős, csaknem a duplája.

A szocialista mezőgazdasági üzemek idején is megvoltak becsülve a gyepterületek. Az állattartó üzemegységeknek fontos volt a legeltetés és szálastakarmány szükségletük kielégítésére. Rétgazdálkodásra is nagy hangsúlyt fektettek a termelősövetkezetben, mert a növendék szarvasmarha állománynak a nyári szálastakarmányt a réteken biztosították az állatok számára (Farkas Zoltán, ex verb 2023). Az intenzív gazdálkodás hatására a több szántóterület kialakítása miatt így is csökkentek fontosságuk mellett 18%-ra.

Az Állami Gazdaság és a termelősövetkezet felbomlása óta gyepterületek a településen folyamatosan csökkennek. A gyepterületek napjainkra az uradalmi időszak óta radikálisan, több mint felére csökkentek. 2022-ben gyepterületek Zala-folyó völgyére és szűk környezetére szorultak vissza.

Az összehasonlító táblázat alapján a gyepterületek mennyisége az uradalmi időszakban a legnagyobb, de a termelősövetkezeti időben hasznosítják a legintenzívebben és gondozzák Zalaszentgróton a gyepterületeket (*Lásd: 1.melléklet*).

A borturizmus napjainkban egyre fontosabb Zalaszentgróton és térségében, a zalai-borvidéken sokan foglalkoznak bortermeléssel és szőlővel, ami a szőlőültetvények növekedésével jár. A nagyüzemi ültetvények aránya a szocialista üzemek óta növekszik. Napjainkban a nagyüzemi szőlő termesztés nagyobb hangsúlyt kap, mint a termelőszövetkezeti időszakban.

A gyümölcsültetvények a szocialista mezőgazdasági üzemek időszakában jelentek meg Zalaszentgróton, az uradalom nem rendelkezett gyümölcsültetvényekkel. Gyümölcsösök az Állami Gazdaság területein voltak jelen a legnagyobb mennyiségben. Főként uradalmi szántók helyén jöttek létre az ültetvények a Dabronyi- és a Zalaszentgróti uradalmi birtokokon. A zalaszentgróti tájból nagyrészt eltűntek a gyümölcsösök az Állami Gazdaság felbomlása után és vissza alakultak szántóvá. A nagyüzemi gyümölcsösök a jelen nagyüzemi gazdálkodók számára nem voltak fontosak és így kivágásra kerültek.

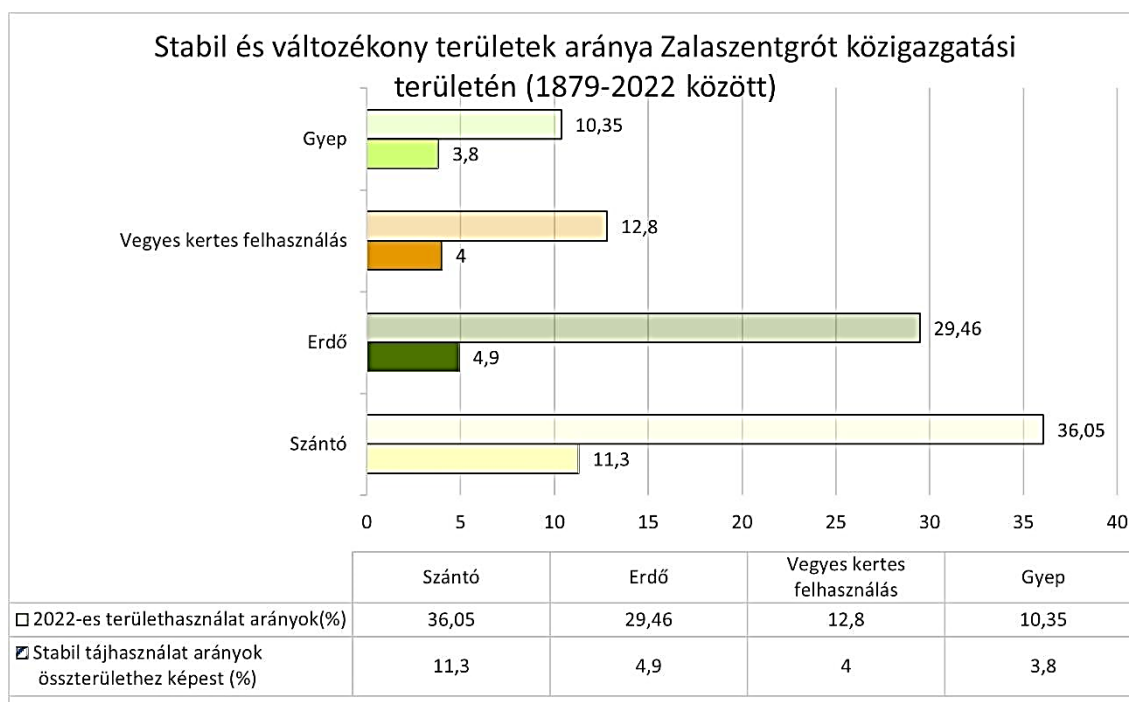
A művelés alól kivett területek aránya az uradalmi időszak óta háromszorosára növekedett. Uradalmi területeket is érintett a változás. Zalaszentgrót központi városmagja az uradalmi Csalit-major és a Katalin-major helyén fejlődött tovább, valamint uradalmi szántó- és gyepterületek épültek be.

Vízgazdálkodási területek még a harmadik katonai felmérés idején nem léteztek, később alakult ki az öt tóból álló uradalmi halastó rendszer völgyzáró gátakkal. A Dabronyi-uradalmi részen is foglalkoztak halgazdasággal. Az Állami Gazdaság kezelte a halastavakat ott végeztek haltenyésztést. Napjainkban pedig a Dabronyi-halastavak magánkézben vannak, a zalaszentgróti tavakból pedig három a haltenyésztő cég kezeiben, a maradék két tó pedig a városhoz tartozik (Kovács Gyula, ex verb 2023). A városi tavak rekreációs szerepet tölt be és sport időtöltést szolgálnak ki. Ez a területhasználat, ami folyamatosan fennmaradt a három időállapot alatt és mindegyik nagyüzemi gazdálkodásban megtartotta a helyét.

8.2.Fennmaradt történeti tájhasználatok és a tájstabilitás elemzése

A többszáz éve állandósult, történeti tájhasználatok egyeduralkodóvá teszik a táj karakterét és értéket képviselnek a változékony területhasználatú területekhez képest. Ezért tájstabilitás-elemzéssel azonosítottam a történeti tájhasználatokat, azaz azokat a területrészeket, amelyek másfél évszázada stabil, állandósult területhasználatúak vannak jelen a Zalaszentgróti területén. A digitalizált történeti térképek összevetésével, hat időállapot alapján, térinformatikai módszerekkel elvégzett tájstabilitás-elemzés

eredményeit a Másfél évszázada állandó történeti tájhasználatok a Hajdani Batthyány uradalom területén (1879-2022) tervlap és a 15. ábra foglalja össze.

15. ábra Stabil és változókéony területek aránya Zalaszentgrót közigazgatási területén (Forrás: Saját ábra)

Tájstabilitás a település teljes közigazgatási területén

Zalaszentgrót összterületének ötödét (20,2%-ot) teszik ki az állandósult, stabil területhasználatú területek (Lásd: 4. melléklet). A tájstabilitás elemzés alapján a másfél évszázad alatt a szántóterületek voltak a legstabilabbak Zalaszentgrót területén, 11,36%-ot tesz ki az arányuk az összterülethez képest. Ezek a szántóterületek a vizsgált terület északi és keleti részén találhatóak (Lásd: 3. tervlap). Az erdőterületek állandósága 4,9% Zalaszentgrót közigazgatási határán belül. A fennmaradt stabil erdőterületek napjainkban csak uradalmi területeken találhatóak meg (Lásd: 3. tervlap). A stabil gyepterületek az összterülethez képest 3,8%-ban maradtak fenn Zalaszentgrót területén. Az állandósult gyepterületek a Zala-folyó szűk környezetében találhatóak meg (Lásd: 3. tervlap).

Tájstabilitás a hajdani uradalmi birtok területén belül

A Batthyány uradalom vetőtérkép és kataszteri térkép alapján lehatárolt allodiális területei összesen 1741,7 hektárt tesznek ki, Zalaszentgrót jelenlegi közigazgatási területének 22,6 %-át. Ezen hajdani uradalmi területen belül külön is vizsgáltam a stabil, történeti tájhasználatok jelenlétét, arányát. Az uradalmi birtokhatáron belül vizsgált szántóterületek stabilitás aránya 9,2% (Lásd: 4. melléklet). Uradalmi stabil szántók Jankaházán az egykori „Sóstó” elnevezésű uradalmi területen találhatóak meg. A Zalaszentgróti-uradalmi területeken pedig „Asszonygáti”, „Csalit” és a „Kertalja”

elnevezésű dűlőkben figyelhetőek meg stabil területek (INT-02) *(Lásd: 3. tervlap)*. Az erdő területek az egykori uraság területén 11,8%-ban maradtak fenn. Elhelyezkedésük Dabronyi – uradalmi részen a „Piros oldal”, Bivaly sűrű”, „Angyallap” erdőterületeiből maradtak fenn részek, valamint a Jankaházi-uradalmi területen a „Hótó” elnevezésű területen az uradalmi eredetű erdők (INT-01) (INT-02) *(Lásd: 3. tervlap)*. Az uradalmi gyepterületek napjainkban 2,6%-ban vannak jelen. Területi kiterjedései a Zalaszentgróti-uradalmi részen az egykori „Zalaszentgróti rét” elnevezésű területen, valamint a Jankaházi- uradalmi részen „Beláta” és „Látókalja” nevezetű területek lelhetőek még fel az állandósult uradalmi gyepterületek (INT-01) *(Lásd: 3. tervlap)*.

A Zalaszentgrót összterületén és a hajdani uradalmi területeken végzett tájstabilitás-elemzés eredményeinek összehasonlító táblázatát a 4. melléklet mutatja be. Az uradalmi területek tájstabilitása (23,6%) némiképp magasabb az összterülethez (20%) képest. A táblázatból leolvasható, hogy az allodiális uradalmi területeken belül az erdők stabilitása jóval nagyobb (több mint duplája), míg a szántók, gyepek valamivel változékonyabbak voltak a település összterületéhez képest.

8.3.Fennmaradt és elpusztult agrártörténeti emlékek

Az elemzés fontos részét képezte az uradalmi időszakból eltűnt és a fennmaradt értékek vizsgálata, melynek eredményét a 3. tervlap és a 3.melléklet táblázata foglalja össze.

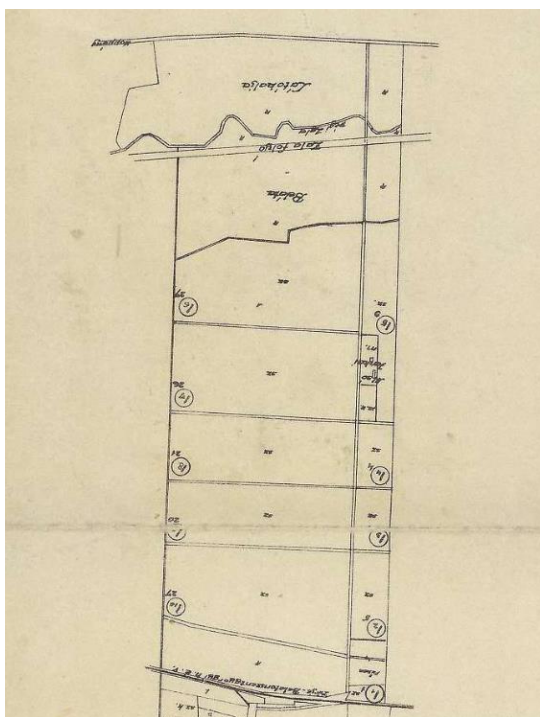
Az uradalmi majorok és az uradalmi épületállomány változásának elemzése szomorú eredményre vezetett. Az uradalmi területeken hat major volt, kettő a zalaszentgróti-uradalmi részen, három a dabronyi- uradalmi részen egy pedig a jankaházi uradalmi birtokrészen. A település fejlődésével a Csalit-majort és a Katalin-majort teljesen lebontották és helyén lakóövezeteket alakított ki a városvezetés és számos uradalmi épület, pl. az intézői lak is elpusztult. A Zala-folyó túlsópartján lévő Zrínyi-kert néven ismert uradalmi részen pedig aranyodi-városrész lakóövezetének fejlődése figyelhető meg a kutatások alapján. Az Új-major nevezetű (majd későbbi térképeken Fényesházi-majorként szereplő) mezőgazdasági üzem napjainkra ugyancsak elpusztult. A négy malomból Zalaszentgrót területén napjainkban már csak kettő van meg és abból is csak egy üzemel. A Tüskeszentszéki-majorság is megszűnt már a termelőszövetkezet idejében. Zalaszentgróton volt még a Katalin-major, helyén lakótelep létesült a 80-as években.

Az majorok uradalmi épületállománya nagyon jó indulási alapot képzett a termelészövetkezet és Állami Gazdaság üzemegységeinek kialakítása során. A majorok többségét ezért a szocialista mezőgazdasági üzemegységekké alakították át. Az uradalmi épületeket a átalakították az idők során és a régi uradalmi épületek teljesen megváltoztak, illetve fokozatosan modernebb épületekre cserélték le őket *(Lásd: 3.-9.melléklet)*. Az uradalmi magtárat a gabonaiipari vállalat használta majd lebontásra került és társasház épült a helyén. A két szentgróti uradalmi majornak csak a helyét találhatjuk meg. A dabronyi részen mind a három majorságot az Állami Gazdaság hasznosította itt állat és gyümölcsstermesztés folytatott. 1983-ban mikor megépült a szalapai 800 férőhelyes tejelő szarvasmarha telep akkor megszűnt a tevékenység a telephelyeken és lebontásra kerültek. A jankaházi-major az egyetlen, ahol még állattartás végeznek, de mivel a termelészövetkezet felújította elvesztette uradalmi arculatát. Termelészövetkezet által újonnan létrehozott telepek nagyrészen ma is állattartást végeznek tevékenységként. A zalakoppányi, csáfordi, túskeszentspéteri telephelyek magánkézbe kerültek a privatizáció során és így fejlődtek tovább és változtak meg a tartott állatfajok a telepen *(Lásd: 3. melléklet)*. A szarvasmarhák és sertések helyét felváltották a baromfik. A telepeken hús csirke és pulyka nevelés folyik *(Lásd: 2. melléklet)*.

8.4.A parcellaszerkezet változása

A parcella szerkezet is jelentős átalakuláson ment keresztül az elmúlt 170 év alatt a zalaszentgróti tájban. A parcellaszerkezet változását az 5. melléklet mutatja be. Az uradalmi parcella szerkezet a szocialista mezőgazdasági üzem intenzív gazdálkodása alatt csak kis mértékben változott. A jelenkori gazdák minden területet össze szántanak a nagy parcellák elérése érdekében. A három időállapot alatt a parcellák mérete hatalmas változáson ment át. Az uradalmi időkben 1,6 hektáros nagyságú területek voltak átlagban. A szocialista üzem idején csaknem tízszeresére emelkedett ez a szám 15 hektárra (Szabó Balázs, ex verb 2023). Napjainkra ez a szám a szocialista üzemhez képest háromszorosára emelkedett 46 hektár a szántók átlagos parcellamérete a területen.

A vizsgálati területen a jankaházi dűlőben máig fennmaradt az uradalmi parcellaszerkezet (16. ábra).

Uradalmi vetőtérvi térkép Jankaháza (INT-01)

Google Earth Satellite felvétel (INT-07)

16. ábra Parcella szerkezet elemzés Jankaházán (Forrás: Saját ábra)

9. Következtetések

Zalaszentgróton megfigyelhető a szántó- és az erdőterületek kiterjedésének hullámzása a kimutatásokban. A kutatás során megállapítható az erdőkre vonatkozóan, hogy a szocialista mezőgazdasági üzem intenzív tájhasználatából kifolyólag a korábbi erdőterületeket kivágták és helyén szántókat hoztak létre a nagyobb termésmennyiségek érdekében. A termelőszövetkezet és az állami gazdaság megszűnése óta pedig folyamatosan növekszik az erdősültség területi kiterjedése szántóterületek felhagyásának köszönhetően Zalaszentgrót külterületének délkeleti és délnyugati részén. A jelenleg működő mezőgazdasági üzemek kisebb összterületen (koncentráltabban), de nagyobb méretű, összevont parcellákon, intenzívebb művelési módokkal végeznek szántóföldi gazdálkodást. *(Lásd: 1. melléklet)*

A Huszonyai dűlőről lassan eltűnik a szőlőművelés a térképek alapján arra lehet következtetni, hogy a felhagyásokból kifolyólag elindult egy szukcessziós folyamat az egykor művelt rendezett szőlőterületeken. Az aranyodi és csáfordi részeken is hasonló folyamatok zajlanak, ahol ugyanúgy nagy erdő foltok láthatóak és felszabdaltá alakítja az egykori egységes tömböt alkotó szőlőterületeket. A Zalaszentgrót területén ezzel egy régi, nagy múltú, a tájkaraktert meghatározó, hagyományos történeti tájhasználat el fog veszni a művelés hiányában. *(Lásd: 1. Tervlap)*

A szántók összterülete a vizsgálatok alapján állandó, mivel csak kismértékben változtak arányaiban. Mindhárom időállapotban a szántók a meghatározóak a területen, így ebből megállapítható, hogy Zalaszentgrót mezőgazdasági agrár táj, ahol évszázadokon át –a nagyüzemi mezőgazdálkodás uradalmi, szocialista és jelenlegi korszakában egyaránt– a mezőgazdasági termelés a mérvadó. *(Lásd: 1. melléklet)*

A gyepterületek elemzése alapján az a következtetés vonható le, hogy az uradalmi időszak óta eltelt idő alatt napjainkig egyharmadára csökkentek Zalaszentgróton a gyepek. A legeltetés, gyepgazdálkodás az uradalmi nagyüzem időszakában élte fénykorát. A szocialista mezőgazdasági üzemek idején még gondozták és fenntartották őket a nagy állat létszámból kifolyólag. Napjainkra a nagyüzemi szarvasmarha és juh tartás megszűnésével becserjésedtek vagy szántóföldi művelés alá vonták a gyepeket. *(Lásd: 2. melléklet)*

A táj szerkezetét és a területhasználatok megoszlásának változását tehát jelentősen befolyásolta, illetve befolyásolja a mezőgazdasági üzemekben alkalmazott technológia, az állattartás módja, mennyisége.

A kutatás során megfigyelhető a nagyüzemi szőlőtermelést a szocialista mezőgazdasági üzem idején kezdték meg. Az Állami Gazdaság és a Termelőszövetkezet is foglalkozott szőlőágazattal az üzemegységekben. 86 hektárnyi nagyüzemi szőlőterületen végezték tevékenységüket. A termelőszövetkezet pedig 88 hektáron termelt szőlőt pezsgőalapanyagnak. Napjainkban is fejlődnek a nagyüzemi ültetvények a települése közigazgatási határán belül. *(Lásd: 6.-10. melléklet)*

A nagyüzemi gyümölcs ültetvények a szocialista üzemegységek idején jöttek létre. Az Állami Gazdaság foglalkozott gyümölcstermeléssel. A nagyüzemi gyümölcsösök alakulását figyelve kutatás során, azt állapítottam meg, hogy dabronyi- és a zalaszentgróti-uradalmi területeken alakultak ki. Az uradalmi szántóterületeket átalakították nagyüzemi gyümölcstermő területekké. Napjainkra pedig teljesen megszűnt a nagyüzemi gyümölcsültetvények jelenléte a zalaszentgróti tájból az állami gazdaság megszűnése óta. A nagyüzemi gyümölcsültetvények mára újra szántóterületekké alakultak vissza a zalaszentgróti részen, a dabronyi részen pedig beerdősültek.

A Batthyány uradalom mezőgazdasági tevékenységei a Zalaszentgróton található uradalmi központból, a Batthyányi kastélyból irányították. Zalaszentgrót települmagját napjainkban is a hajdani Batthyány kastély és környéke képezi, így az uradalom jelentős hatást gyakorolt a település fejlődésére is. A település fejlődésével a Csalit-majort és a Katalin-majort teljesen lebontották és helyén lakóövezeteket alakított ki a városvezetés és számos uradalmi épület, pl. az intézői lak is elpusztult. A Zala-folyó túlszéljén lévő Zrínyi-kert néven ismert uradalmi részen pedig aranyodi-városrész lakóövezetének fejlődése figyelhető meg a kutatások alapján. *(Lásd: 1.-2.-3. melléklet)*

Stabil természetű területek vizsgálata másfél évszázadot ölel fel. A legnagyobb arányban a szántóterületek állandósultak. A jelenlegi szántók egyharmada stabil, 150 év óta állandóan szántóként hasznosított terület. Ma megtalálható erdőterületek 1/5-e stabil erdő területnek számít. Szőlő és vegyeskertes felhasználás 1/3-a stabil másfél évszázada. Ma is megtalálható gyepterületek több mint 1/3-a állandósult gyepek. *(Lásd: 3. Tervlap)*

Állandósultságukat tekintve az erdőterületek a legstabilabbak. Kétszer több az uradalmi birtokhatáron belül található stabil erdők aránya, mint a közigazgatási határon belül. A szántóterületei az uradalomnak felét teszik ki a vizsgált terület stabil

tájhasználataiból. A gyepterületek pedig az uradalmi területeken változékonyabbak voltak a közigazgatási határon belül található gyepekhez képest ezt mutatja a készített kimutatás táblázat formájában. *(Lásd: 4. melléklet)*

Az uradalmi gazdálkodás idején 10 féle tevékenységet folytattak az uradalmi területen több majorsággal a három uradalmi birtokrészen. Sokféle növényt termesztettek a földeken és az állattartás is számottevő volt. *(Lásd:2. melléklet)*

A szocialista mezőgazdasági üzemek intenzív gazdálkodást folytattak a területen. 16 féle tevékenységet folytattak. Az állattartás a két üzemegységben nagy szerepet töltött be. A szántóterületeken fontos szerepet töltött be a takarmánytermelés, de emellett még megjelennek más területhasználatok is. Sokfajta növényt termesztettek Zalaszentgróton ebben az időszakban. Az uradalom majorságai jó induló alapnak számítottak a szocializmus időszakában. Az egykori majorokat átalakítva tovább hasznosították őket a szocialista mezőgazdasági üzemek, azonban a hajdani épületállományt nem tekintették értéknek, agrártörténeti emlékként uradalmi gazdasági épület alig maradt fenn a területükön. *(Lásd: 2.-3.-6.-9. melléklet)*

Jelenlegi mezőgazdasági nagyüzemek gazdálkodása nem törődik a múltbéli vagy elődei munkájával. A hajdani uradalmi majorok többségét felszámolták, megszüntették. A területen nagy parcellákat alakítanak ki a korábbi kisebb parcellák összevonásával és az árkok, parcella közti utak beszántásával. Ezzel a tájat tagoló vonalas zöldinfrastruktúra elemek megritkultak/eltűntek. Nem foglalkoznak az ökológiai szempontokkal. Monokultúrás termesztést folytatnak, ami nagy változásokat idézett elő a parcella szerkezetekben és így a tájszerkezetben is. *(Lásd: 5.melléklet)*

Az uradalmi területek változásait első sorban a szocialista üzemek változtatták meg a nagy termelés érdekében. Az uradalmi részeken az Állami Gazdaság folytatott tevékenységet és az uradalmi szántókat átalakította gyümölcsösökké. A termelészövetkezet pedig a Jankaházi-uradalmi részen az erdőterületeket átalakította szántóterületekké. A jelen nagyüzem pedig a gazdaság gyümölcsöseit visszaállította szántóvá. *(Lásd: 5. melléklet)*

A parcella szerkezet az uradalmi gazdálkodás óta változik a mezőgazdasági fejlődéssel. A szocialista mezőgazdasági üzemek csak minimálisan alakították át az uradalmi parcella szerkezetet és ezzel a táj karakterét, az uradalmi fasorokat megtartották vagy újratelepítették. A termelészövetkezetnek átlagos parcella méretei 15 hektárnál nem voltak nagyobbak, de napjainkban ez a szám 46 hektárra változott. A kutatás során így

arra a következtetésre jutottam, hogy a rendszerváltást követően kialakult, illetve jelenlegi nagyüzemek nem tekintik megőrzendő értéknek a történeti tájhasználatokat, parcellaszerkezetet és a tájat tagoló fasorokat, így teljesen átalakították Zalaszentgrót tájszerkezetét és tájképét. *(Lásd: 1.-2.-3. melléklet)*

A hajdani uradalmi majorok jelentős része elpusztult. Napjainkban a fennmaradt majorságok mind magánkézben vannak. A telepeket főként állattartásra alkalmazzák most is csak az állatfajok változtak meg. A Jankaházi-majorságban szarvasmarha és sertés tartás folyik. A Dabronyi uradalmi majorok pedig lebontásra kerültek 1983-ban mikor megépült az Állami Gazdaság 800 férőhelyes tehenészeti telepe Szalapán és így nem volt szükség rájuk és az Állami Gazdaság lebontatta őket. Zalaszentgróton pedig a Katalin-major és Csalit-major helyén a városi szövet épült tovább. Katalin-major magtára helyén pedig társasház épült. A fennmaradt uradalmi majorok épületállománya átalakult az idők során és a régi arculatuk nem maradt fenn. *(Lásd: 3. melléklet)*

Zalaszentgróton a mezőgazdasági tevékenység a legfőbb és erre fűződő iparágak napjainkban is. Tevékenységeket tekintve a legtöbb a szocialista mezőgazdasági üzemek idején volt. Napjainkra kevesebb mint az uradalmi időszakhoz képest. Ebből arra következtetek, hogy a jelen nagyüzem nem törődik a biodiverzitással.

Termesztett növények tükrében is a szocializmus idején a leggazdagabb a termesztett növények száma. Takarmány növények nagyobb számban voltak jelen a tájban, mint élelmiszer növények. Napjainkban ez a tevékenység inkább az élelmiszer növényekre koncentrálódik, mint a takarmányra a kis állatlétszám miatt. *(Lásd: 2. melléklet)*

Uradalom idején fordítottak legnagyobb gondot arra, hogy a mezőgazdasági területek ne csak hasznosak, hanem szépek, fasorokkal tagoltak is legyenek. A fasorok hossza az uradalmi időszakban legnagyobb. A szocialista üzemek idején is sok helyen megfigyelhetők a fasorok és megőrizték számos uradalmi eredetű fasort is. A szocialista üzemegységek idején telepítettek is sok új fasort a meglévőkhöz. Napjainkra uradalmi fasorok nagyon kevés helyen találhatóak meg és nem is fordítanak sem energiát és anyagi forrásokat a parcellák szegélyezésére. *(Lásd: 2. melléklet)*

10. Annotáció

A dolgozat célja a nagyüzemi mezőgazdaság tájalakító folyamatainak feltárása Zalaszentgrót közigazgatási határán belül. Tájérténeti kutatást végzek hat időállapotban helytörténeti források, archív fényképek és történeti térképek feldolgozásával. Elemzem a nagyüzemi mezőgazdálkodás jellemzőit, valamint a táj- és területhasználati változásokat a Batthyány uradalom fénykorában, a szocialista mezőgazdasági nagyüzemek időszakában és napjainkban. A térinformatikai módszerekkel készült tájtörténeti kutatás adataiból készül egy tájstabilitás elemzés másfél évszázad tájalakulásáról. Megfigyeltem az uradalmi birtok, a szocialista mezőgazdasági nagyüzem és a jelen nagyüzemi gazdálkodás tájformáló tevékenységét, valamint ezen korszakoknak fennmaradt vagy értékes agrártörténeti értékeit. A Batthyány-uradalom nagyüzemi gazdálkodási tevékenységét vizsgáltam az uradalmi birtokhatáron belül. A Zalaszentgróti Állami Gazdaság és az Új Barázda Mezőgazdasági Termelőszövetkezet mezőgazdasági tevékenységeit tanulmányozom, hogy miként hatott az intenzív gazdálkodás a zalaszentgróti mezőgazdasági tájra. Jelen nagyüzemi gazdálkodás tájalakító hatásait is felkutatom közigazgatási határon belül. E három időállapotban a mezőgazdasági tevékenységeket, a termesztett növényeket, a területi kiterjedést, a majorok alakulását, az állatállomány összetételét, a parcellaméreteket és a tájat tagoló fasorokat vizsgálom. Az összegyűjtött adatokat egy összehasonlító táblázatban vetem össze. Segítségemre voltak a helyben élő interjúalanyaim, akik a szocialista mezőgazdasági nagyüzem és a település területén jelenleg működő mezőgazdasági üzemek tevékenységeire, működésére és jellemzőire vonatkozó kérdésekre válaszoltak, valamint elláttak archív fényképfelvételekkel, dokumentumokkal. A termesztő területek állandóságát, stabilitását is elemzem a közigazgatási területen belül, valamint az uradalmi birtok területén is. Az uradalmi területek tájstabilitása (23,6%) némiképp magasabb az összterületéhez (20%) képest. Az allodiális uradalmi területeken belül az erdők stabilitása jóval nagyobb (több mint duplája), míg a szántók, gyepek valamivel változékonyabbak voltak, mint Zalaszentgrót teljes területén. A kutatás eredményeként megállapításokat tettem a területhasználatok változásainak alakulására és a történeti tájhasználatok fennmaradására vonatkozóan. Az uradalmi gazdálkodás emlékét őrző agrártörténeti emlékek alig maradtak fenn Zalaszentgrót területén. A hajdani uradalmi gazdasági épületek többsége elpusztult. Bebizonyosodott, hogy az uradalom időszakában fordítottak legnagyobb gondot arra, hogy a mezőgazdasági területek ne csak hasznosak, hanem szépek, fasorokkal tagoltak is legyenek. Azóta a parcellaszegélyek és az uradalmi fasorok többsége elpusztult újra telepítésükkel senki nem foglalkozik.

11.Köszönetnyilvánítás

Köszönetet szeretnék nyilvánítani mindazoknak, akik segítségével és támogatásával létre jöhetett a szakdolgozat. Első sorban megszeretném köszönni családomnak a sok támogatást és türelmet. Köszönetet szeretnék mondani még Hubayné dr. Horváth Nóra tanárnőnek szakmai segítségért és konzulensi munkájáért. Köszönetet mondanék még interjúim alanyainak a segítő készségért, adatokért, képekért és irodalmakért Farkas Zoltánnak, Kovács Gyulának és dr. Szabó Balázsnak. Köszönet illeti még a zalaszentgróti Városi Könyvtár és Művelődési- Felnőttképzési Központ helytörténeti gyűjteményének kezelőjét a segítségéért.

12.Irodalomjegyzék

Nyomtatott irodalom:

Agg Ferenc-Óvári Miklós (2017): *Zalaszentgrót Település Arculati Kézikönyv*
[Elektronikus kiad.] Zalaszentgrót Város Önkormányzata, 2017. Letöltés dátuma:
2023.04.29. forrás:

<https://archiv.zalaszentgrot.hu/dokumentumok/onkormanyzat/3224/314577/62095.pdf>

Dövényi Zoltán (2010): Magyarország kistájainak katasztere. Budapest: MTA
Földrajztudományi Kutatóintézete

Ferencz Győző (1986): Zalaszentgrót. Zalaegerszeg: Zalai Nyomda

Kardos Sámuel (1897): Adatok Zala-Szent-Grót történetéhez. Nagykanizsa: Fischel
Fülöp könyvnyomdája

Nemecz Ferenc (1989): Közösség a Zala mentén A Zalaszentgróti Új barázda
Termelészövetkezet 40 éve. Zalaegerszeg: Zalai Nyomda

Zalán György (1964): Tájékoztató a Zalaszentgróti Állami Gazdaságról. 1964,
Nagykanizsa: Zala megyei Nyomda Vállalat

Internetes források:

INT-01 Uradalmi vetőtérkép <https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/9155/>

INT-02 Habsburg birodalom kataszteri térkép (XIX.század)
<https://maps.arcanum.com/hu/map/cadastral/?bbox=1801544.5395908826%2C5913339.135300573%2C2033760.231521248%2C5993903.7631131485&map-list=1&layers=3%2C4>

INT-03 Zalaszentgrót Város Önkormányzata Képviselő-testületének 21/2017 (XII. 15.)
önkormányzati rendelete ZALASZENTGRÓT VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
KÉPVISELŐ-TESTÜLETÉNEK 21/2017. (XII. 15.) ÖNKORMÁNYZATI
RENDELETE ZALASZENTGRÓT VÁROS TELEPÜLÉSKÉPÉNEK VÉDELMEÉRŐL
<https://or.njt.hu/eli/v01/734390/r/2017/21> (2023.10.21.)

INT-04

https://www.muemlekem.hu/muemlek?egylopon=20&egylopon=20&szuro%5Bstatusz_Helyi_v%C3%A9delem%5D=i&szuro%5Bstatusz_Ideiglenes_m%C5%B1eml%C3%A9ki_v%C3%A9delem%5D=i&szuro%5Bstatusz_M%C5%B1eml%C3%A9ki_v%C3%A9delem%5D=i&szuro%5Bstatusz_Regisztr%C3%A1lt_m%C5%B1eml%C3%A9ki_%C3%A9rt%C3%A9k%5D=i&szuro%5Bstatusz_V%C3%A9dett%C3%A9nyilv%C3%A1n%C3%ADt%C3%A1si_elj%C3%A1r%C3%A1s_alatt%5D=i&szuro%5Bany%5D=&szuro%5Bnev%5D=&szuro%5Bhelyseg_nev%5D=&szuro%5Bcim%5D=&szuro%5Bmegye_20%5D=i&szuro%5Butolso-log-napok-min%5D=&ob=nev&od=n&szuro%5Bany%5D=&szuro%5Bnev%5D=&szuro%5Bhelyseg_nev%5D=Zalaszentgr%C3%B3t&szuro%5Bcim%5D=&submit_text=Mehet&szuro%5Bmegye_20%5D=i&szuro%5Bstatusz_Helyi_v%C3%A9delem%5D=i&szuro%5Bstatusz_Ideiglenes_m%C5%B1eml%C3%A9ki_v%C3%A9delem%5D=i&szuro%5Bstatusz_M%C5%B1eml%C3%A9ki_v%C3%A9delem%5D=i&szuro%5Bstatusz_Regisztr%C3%A1lt_m%C5%B1eml%C3%A9ki_%C3%A9rt%C3%A9k%5D=i&szuro%5Bstatusz_V%C3%A9dett%C3%A9nyilv%C3%A1n%C3%ADt%C3%A1si_elj%C3%A1r%C3%A1s_alatt%5D=i&szuro%5Butolso-log-napok-min%5D= (Letöltés dátuma: 2023.06.26)

INT-05 Katonai térképek adatbázisának forrása:

<https://maps.arcanum.com/hu/map/europe-19century-secondsurvey/?bbox=1887026.5689422137%2C5927695.996802324%2C1916053.5304335093%2C5937766.575278897&layers=158%2C164>

INT-06 Topológiai térkép, ortófotó adatbázisának forrása:

<https://www.fentrol.hu/hu/>

INT-07 Google Earth 2022-es felvétel forrása: Google Earth Pro

13.Mellékletek

1. melléklet Három nagyüzemi időszak összehasonlító táblázata (Forrás: Saját táblázat)

	Uradalmi időszak (III. katonai felmérés1879)	Termelő Szövetkezet, Állami Gazdaság időszaka (1967-es topológiai térkép)	Jelenlegi időszak (2022-es Google Earth ürfelvétel)
Gyep területhasználat aránya	22%	18%	10%
Szántó területhasználat aránya	41%	40%	36%
Vegyeskertes használat aránya	20%	18%	12%
Erdő területhasználat aránya	14%	11%	29%
Vízfelület aránya	1%	1%	1%
Területi kiterjedés (ha)	1741	8133	500
Majorok, mezőgazdasági telepek	14	16	7
Fénykor	1890	1976	2000
Örökségi érték	Kastély, fennmaradt vagy átalakított majorok	Termelő Szövetkezet telephelyek	Telephelyek, történeti tájhasználatok

2. melléklet Három nagyüzemi időszak összehasonlító táblázata (Forrás: Saját táblázat)

	Uradalmi időszak (III. katonai felmérés1879)	Termelő Szövetkezet, Állami Gazdaság időszaka (1967-es topológiai térkép)	Jelenlegi időszak (2022-es Google Earth ürfelvétel)
Tevékenységek száma	10	16	7
Termesztett növények	búza, rozs, árpa, repce, tavaszi árpa, lucerna, köles, zab, majori, burgonya, tengeri (kukorica), cukorrépa, búkköny, csalamádé(uborka), biborhere, lóhere, szőlő, kerti növények	búza, kukorica, árpa, repce, napraforgó, cukorrépa, csemegekukorica, szőlő, lucerna, silókukorica, alma, szilva, őszibarack, meggy, körte, ribizli, málna, szamóca, takarmány és étkezési borsó, szója, kenyérgabona, burgonya, egyynári szálás takarmányok	szőlő, takarmánybúza, kenyérbúza, rozs, vöröscirók, árpa, repce, napraforgó, kukorica, alma, évelő rozs, silókukorica, lucerna, szója,
Termesztett növények száma	18	22	14
Állatállomány	ló, szarvasmarha, juh	ló, baromfi, sertés, szarvasmarha, juh	pulyka, baromfi, szarvasmarha, sertés
Jellemző parcella méret (ha)	1,6	15	46,5
Mezőgazdasági géppark	állati erő	kis és közép teljesítményű, állati erő	nagy teljesítményű gépek
Uradalmi fasorok hossza (km)	22,9	11,6	8,2

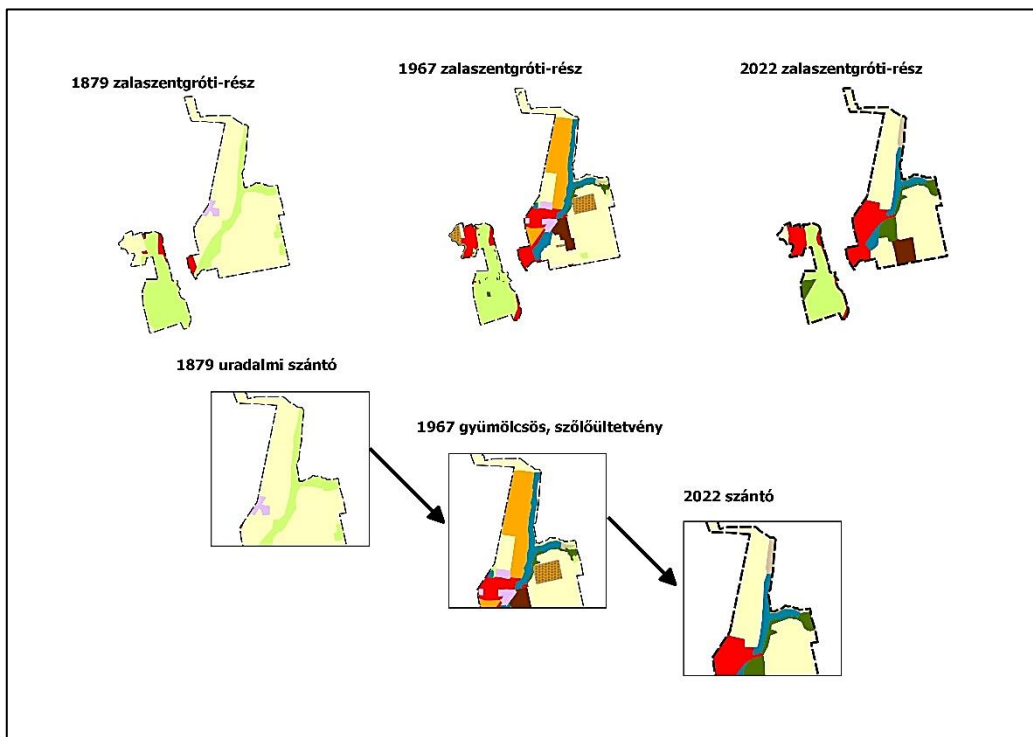
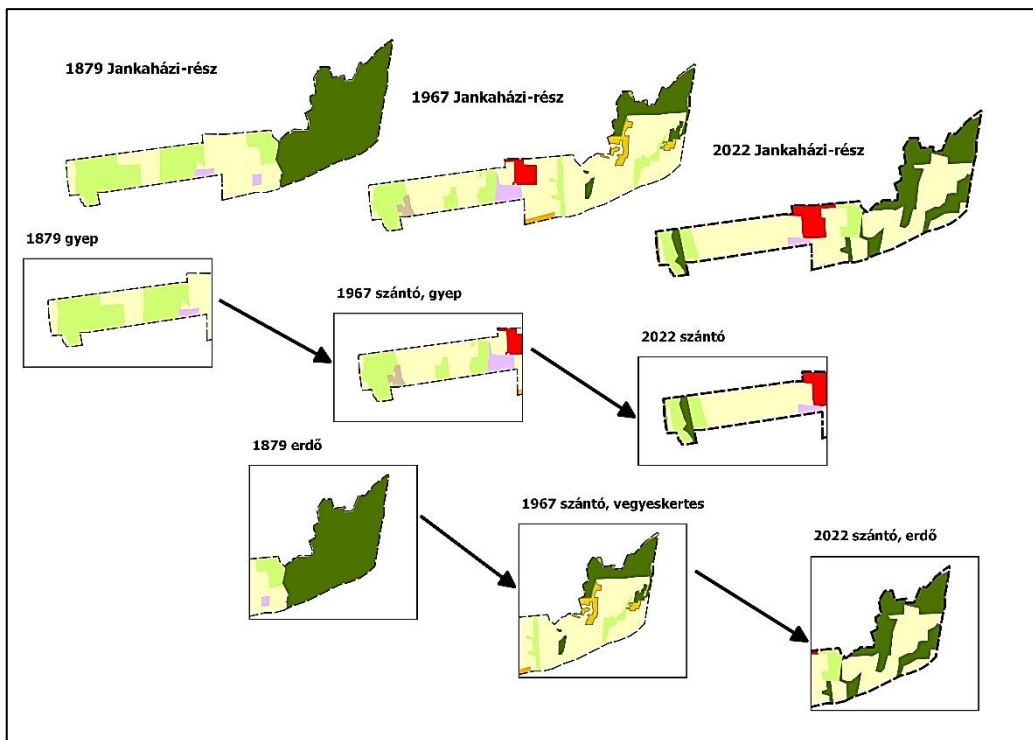
3. melléklet Mezőgazdasági majorok, telepek változása táblázat (Forrás: Saját táblázat)

	Uradalmi időszak (III. katonai felmérés 1879)	Termelő Szövetkezet, Állami Gazdaság időszaka (1967-es topológiai térkép)	Jelenlegi időszak (2022-es Google Earth ürfelvétel)
Felső-Dobrony-major	állattartás,erdőgazdaság, növénytermesztés	zalaszentgróti Állami Gazdaság Felső-Dabronyi üzemegysége	1983-ban megpült a szalapai tehenészeti telep akkor az üzemegység lebontásrakertült
Alsó-Dobrony-major	kertgazdaság, növény termesztés	zalaszentgróti Állami Gazdaság Alsó-Dabronyi üzemegysége	1983-ban megpült a szalapai tehenészeti telep akkor az üzemegység lebontásrakertült
Dobrony-major	központi majorság	zalaszentgróti Állami Gazdaság Közép-Dabronyi üzemegysége	1983-ban megpült a szalapai tehenészeti telep akkor az üzemegység lebontásrakertült
Csalít-major	halgazdaság, növénytermesztés, téglagyár	Megszűnik nem jelenik meg már a TSZ- időszakban a városi szövetbe épülbe a majorság területe	Városi szövet részévé vált az idők során
Jankaháza	növénytermesztés, rézgazdálkodás,állattartás	Rákóczi MGTSZ 1950-ben alakul (zalaszentgróti Új Barázda MGTSZ-szel egyesül 1969-ben)	Magán tulajdon építési vállalkozó telephelye és folyik itt még állattartás
Katalin-major	gyepgazdálkodás, kertgazdaság, gyümölcsös	zalaszentgróti Új Barázda III. típusú szövetkezeti csoport telephelye 1949-ben, majd megszűnik felszámolják a telepet	Bérlakások és lakótelep épült a helyén a Lenin úti lakótelep néven
Szentpéter-major	Szentpéteri úraság majorja teljesen független a zalszentgróti uradalomtól	Itt már nem látható a térképen teljesen megszűnik	X
Új-major	Fényesházi-major néven megjelenik 1941- es felmérésen	Megszűnik nem jelenik meg már a TSZ-időszakb	X
Béke MGTSZ	X	Béke MGTSZ 1960-ban alakul (zalaszentgróti Új barázda MGTSZ-szel egyesül 1974-ben)	Zala-Cereália Gabonaiipari Vállalat telephelye, ahol baromfi-nevelés folyik
Haladás MGTSZ	X	Haladás MGTSZ 1960-ban alakul (zalaszentgróti Új Barázda MGTSZ-szel egyesül 1972-ben)	Magán kézben van a telephely sertés tartás folytatnak a telephelyen
Új Barázda MGTSZ	X	Új Barázda MGTSZ 1960-ban szövetkezeti átalakulásakor hozták létre még két telephellyel Tüskeszentpéterben és Huszonján	Dr. Szabó Agrokémiai Kft. Telephelye, tüskeszentpéteri üzemegység pedig a Zala-Cereália Gabonaiipari Vállalat tulajdona hízó csirke nevelés folytatnak a telepen a másik rész pedig magán tulajdon, ahol pulyka nevelés folyik

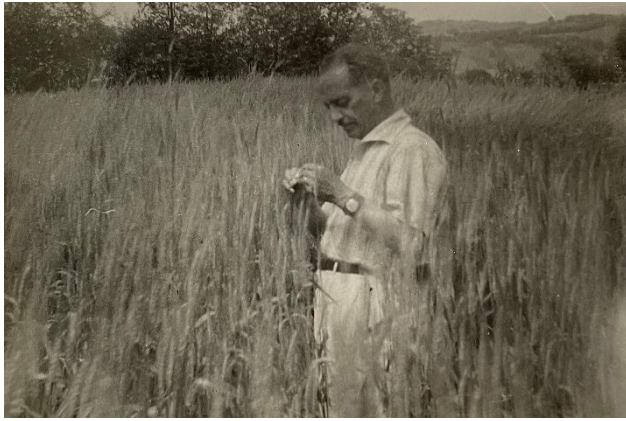
4. melléklet Stabil területek összehasonlító táblázata (Forrás: Saját táblázat)

	Zalaszentgrót közigazgatási határához képest stabil területek		Batthyányi uradalom határához képest stabil területek	
	2022-es területhasználati arány	stabil tájhasználati arány	2022-es uradalmi területhasználati arány	stabil uradalmi tájhasználat
erdő	29,46	4,9	37,8	11,8
szántó	36,05	11,3	36,8	9,2
gyep	10,35	3,8	13,2	2,6
ÖSSZESÍTÉS	75,86	20	87,8	23,6

5. melléklet Parcellaszerkezet elemzés (Forrás: Saját ábra)

6. melléklet Archív fotók a Termelőszövetkezet (Képek forrása: Farkas Zoltán)

1969 búza érés vizsgálat

1971 gabona betakarítás, kazlazás

1969 indulás a határszemplére

1971 széna kazlazás

1971 vetés

1971 szántás

1971 rétkaszálás

1971 siló készítés

1973 nagyüzemi szőlőültetvény

1980 gépjavítás

A tervezési terület jelenlegi állapotát ábrázoló fotók *(saját készítésű képek)*

7.melléklet Az egykori uradalmi halastavak
(Képforrása: Szabó Ákos 2023)

8.melléklet Jankaházi-dűlő a Látóhegyről *(Képforrása: Szabó Ákos 2023)*

9. melléklet Termelősövetkezet egykori telephelye Tüskeszentpéterben *(Képforrása: Szabó Ákos 2023)*

10. melléklet Nagyüzemi szőlőültetvény Fényesházán *(Képforrása: Szabó Ákos 2022)*

11. melléklet Új Barázda Termelőszövetkezet egykori telephelye Tüskeszentpéter (Képforrása: Szabó Ákos)

12. melléklet Haladás Termelőszövetkezet egykori istálló épülete (Képforrása: Szabó Ákos 2023)

13. melléklet Zala-Cereália Kft. malomipari telephelye Tüskeszentpéter (Képforrása: Szabó Ákos)

14. melléklet Állandósult szántóterület Zalaudvarnokon (Képforrása: Szabó Ákos 2023)

15. melléklet Csalit- major szegélyét képező uradalmi tölgyfasor (Képforrása: Szabó Ákos 2022)

16. melléklet Batthyány- kastély látványa az aranyodi szőlőhegyről (Képforrása: Szabó Ákos 2022)

17. melléklet: Az interjú alanyoknak feltett kérdések

Farkas Zoltán (a zalaszentgróti „Új Barázda” Mezőgazdasági Termelő Szövetkezet egykori vezetője) 2023. május 06. Zalaszentgrót

Mikor alakult a Termelőszövetkezet Zalaszentgróton?

Mi volt a feladata a Termelőszövetkezetben?

Használtak-e uradalmi eredetű területeket vagy majorságokat?

Milyen tevékenységekkel foglalkoztak a Termelőszövetkezetben?

Mekkora területen gazdálkodott a szövetkezet?

Volt-e állattartás a szövetkezeti szinten, ha volt akkor milyen fajta és mekkora számban?

Az állatlétszám csökkenése Zalaszentgróton befolyásolta a rendszerváltás után a gyepterületek csökkenése?

Mit gondol a mai nagyüzemi mezőgazdaságról Zalaszentgrót területére levetítve?

Kovács Gyula (a Zalaszentgróti Állami Gazdaság volt főállattenyésztője) 2023. szeptember 30. Zalaszentgrót

Mikor alakult meg a Zalaszentgróti Állami Gazdaság?

Mi volt a feladata az Állami Gazdaságban?

Használt-e uradalmi eredetű területeket vagy majorokat az Állami Gazdaság?

Milyen tevékenységeket folytatott a gazdaság Zalaszentgróton?

Mekkora területen gazdálkodtak a gazdaságban?

Volt-e állattartás a Zalaszentgróti Állami Gazdaságban, ha igen akkor milyen fajta és mekkora létszámban tartották őket?

Mit gondol Zalaszentgróton számottevő állattartás volt a környékbeli településekhez képest?

Mit gondol a mai állattartás helyzetéről Zalaszentgróton?

Dr. Szabó Balázs (a termelőszövetkezet jogutódjának jelenlegi tulajdonosa) 2023. október 6. Zalaszentgrót

Mi volt a feladata az egykori termelőszövetkezetben?

Milyen növénytermesztési technológiákkal dolgoztak a Termelőszövetkezetben?

Mit gondol, ha fennmaradt volna az Új Barázda Mezőgazdasági Termelőszövetkezet Zalaszentgróton milyen lenne a nagyüzemtermelés?

Milyen tevékenységekkel foglalkozik az egykori Termelőszövetkezet telephelyén?

Mit gondol a mai nagyüzemi mezőgazdasági termelésről Zalaszentgróton?

	Interjúalany 1.	Interjúalany 2.	Interjúalany 3.
Név	Farkas Zoltán	Kovács Gyula	Dr. Szabó Balázs
Interjú időpontja	2023. május 06.	2023. szeptember 30.	2023. október 06.
Interjú helyszíne	Zalaszentgrót	Zalaszentgrót	Zalaszentgrót
Interjúalany hajdani foglalkozása	Farkas Zoltán „Új Barázda” Mezőgazdasági Termelőszövetkezet vezetője	Kovács Gyula Zalaszentgróti Állami Gazdaság Főállattenyésztője	Dr. Szabó Balázs Termelőszövetkezet Növénytermesztési ágazatvezetője
Interjúalanytól kapott írásos anyagok	Közösség a Zala mentén A Zalaszentgróti Új Barázda Termelőszövetkezet 40 éve	Az Állami Gazdaságok Termelési Ankétja	-
Interjúalanytól kapott fényképes anyagok	25 db fénykép a Termelőszövetkezet idejéből 1969-1980 közötti időszakából	-	-
Interjúalanytól kapott főbb információk	A termelőszövetkezet működéséről, tevékenységéről és szervezeti felépítéséről kaptam tájékoztatást.	Az Állami Gazdaság működéséről, tevékenységi köreiről és az uradalmi területek hasznosításáról, valamint az állattartásról Zalaszentgróton.	A Termelőszövetkezet növénytermesztési ágazatának működéséről, felépítéséről. A jelen nagyüzemi gazdálkodásról és jelenlegi tevékenységéről.

1856

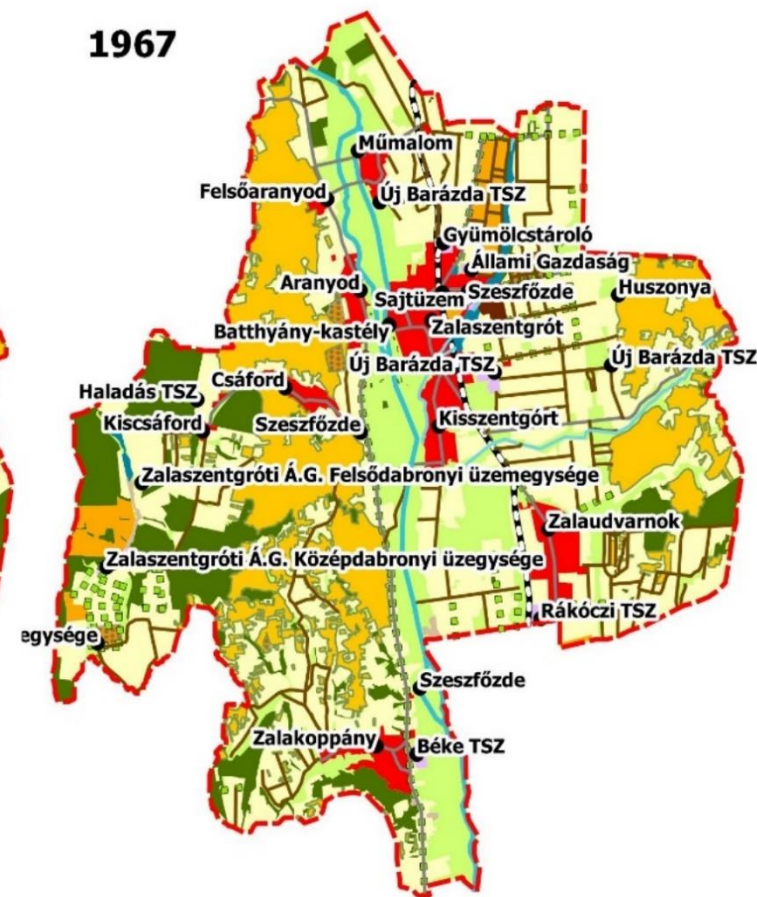
Alapadat forrása: II. katonai felmérés (mapire.eu)

1879

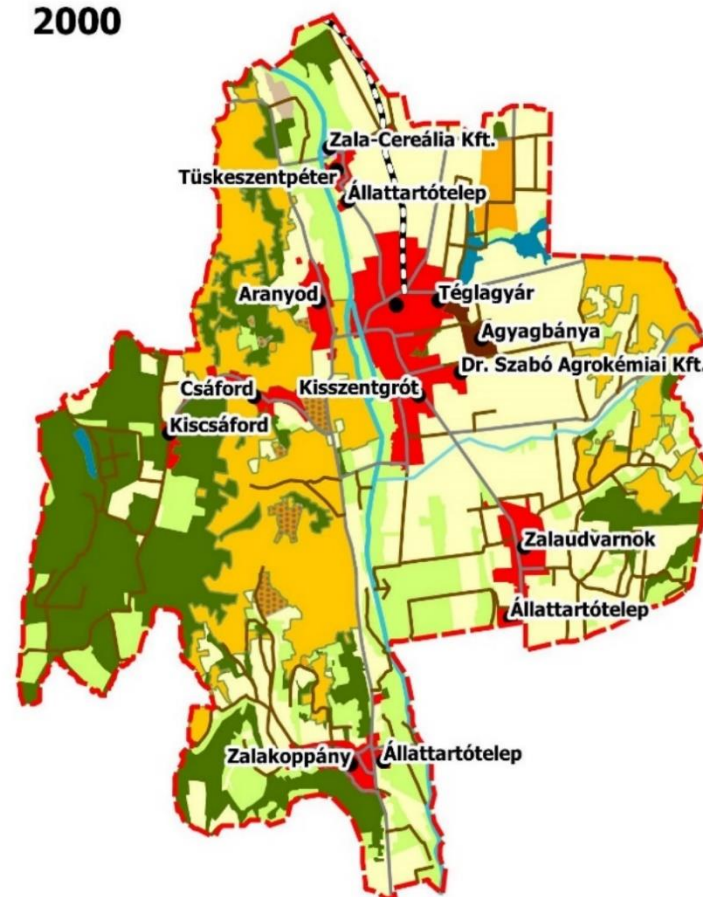
Alapadat forrása: III. katonai felmérés (mapire.eu)

1967

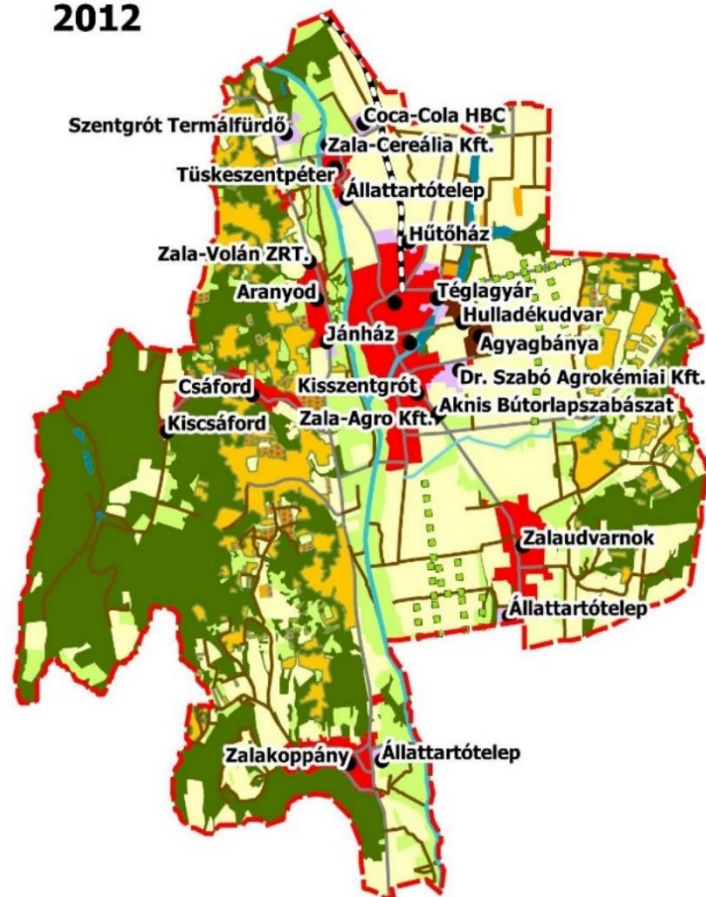
Alapadat forrása: 1967-es topológiai térkép (geoshop.hu)

2000

Alapadat forrása: Ortofotó (geoshop.hu)

2012

Alapadat forrása: Ortofotó (geoshop.hu)

2022

Alapadat forrása: Google Earth Satellite

Jelmagyarázat

Közigazgatási határ

Vonalas elemek

Földút

Fasor

Burkolt útfelület

Vasút

Vízfolyások

Területhasználatok

Szántó

Erdő

Gyep

Vegyeskertes felhasználás

Művelésalól kivett terület

Szőlőültetvény

Gyümölcsös

Üzemi és iparterület

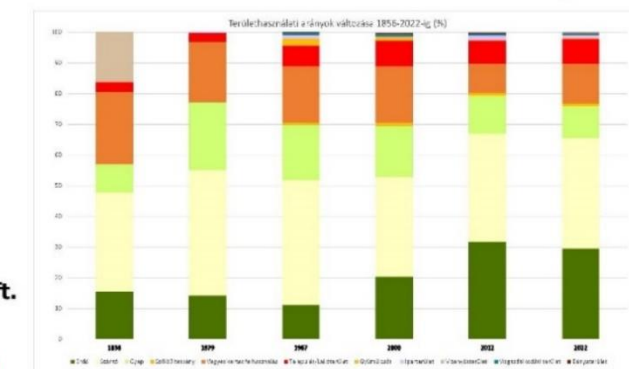
Bányaterület

Vizenyős terület

Vízgazdálkodási terület

0 1 2 3 4 km

É

MATE Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék

Szakkolgozat címe: Tájalakulás a nagyüzemi mezőgazdaság korszakaiban Zalaszentgrót területén

Tervlap száma, címe: 1 Tájérténeti elemzés tervlap 6 időállapotban

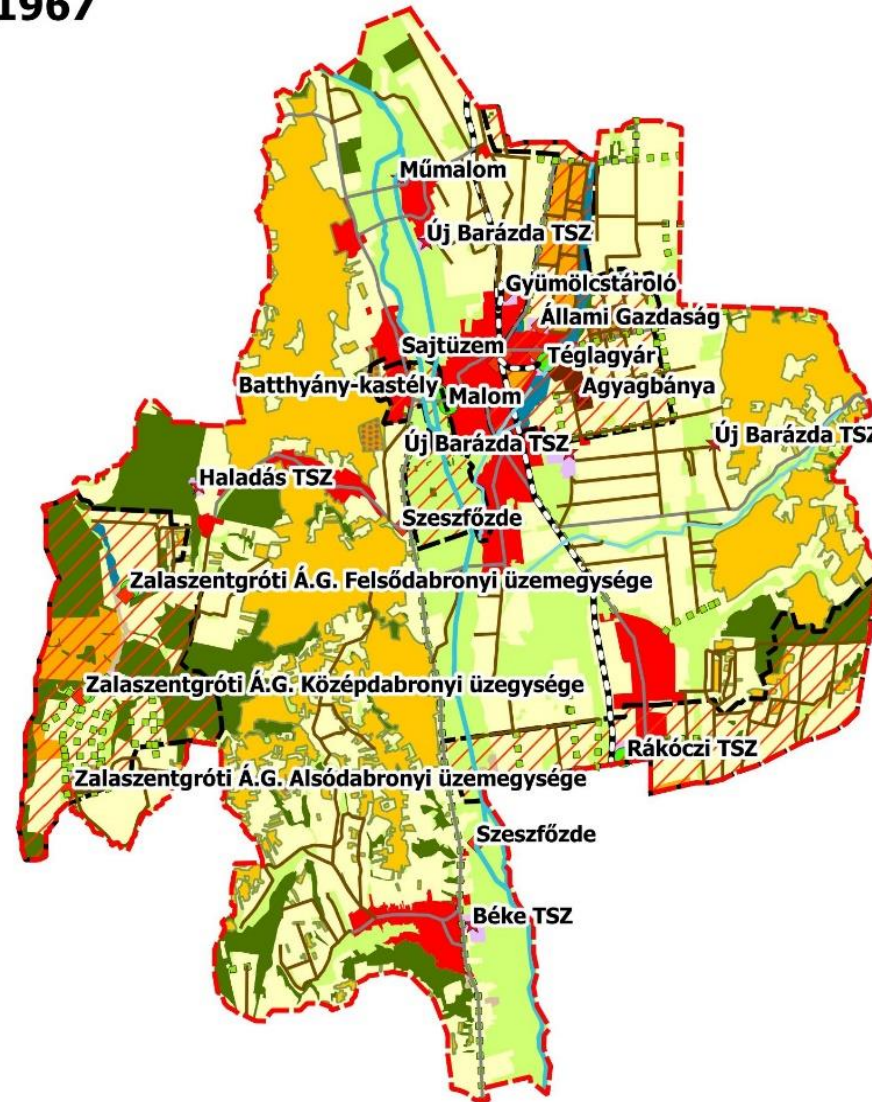
Készítette: Szabó Ákos	Konzulens: Hubayné dr. Horváth Nóra	Méretarány: M 1:111000	Dátum: 2023.10.23.
------------------------	-------------------------------------	------------------------	--------------------

1879

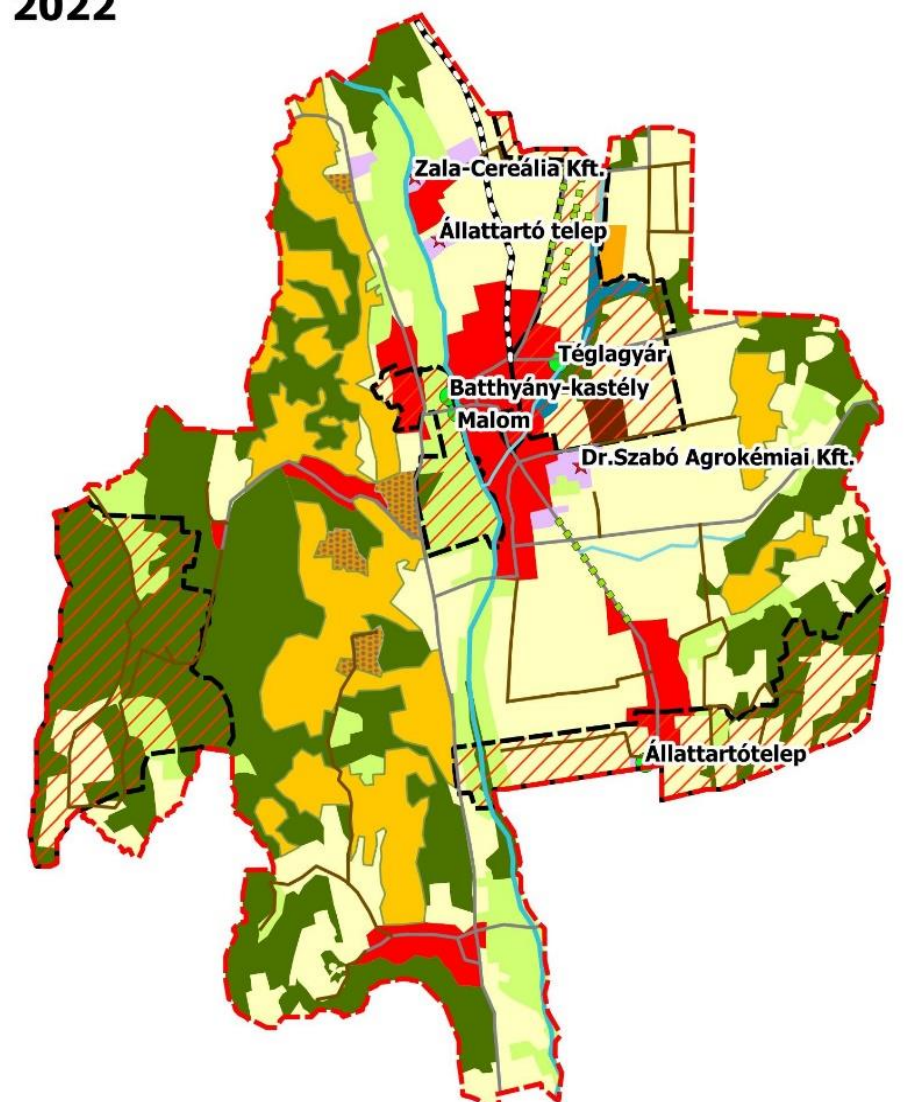
Alapadat forrása: III. katonai felmérés (mapire.eu)

1967

Alapadat forrása: 1967-es topológiai térkép

2022

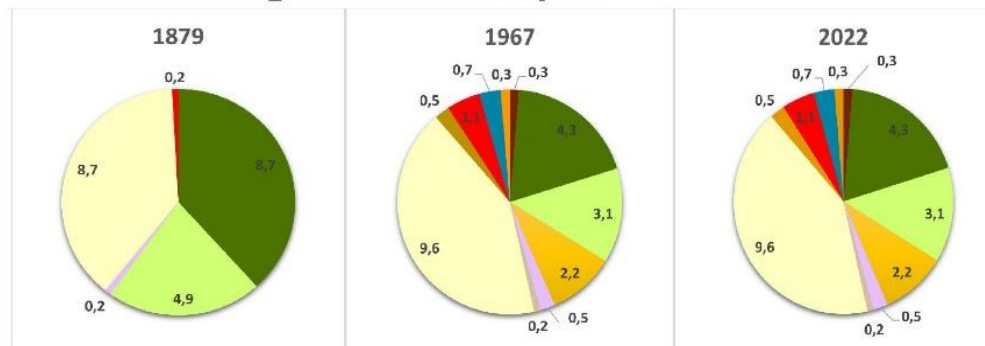

Alapadat forrása: Google Earth Satellite

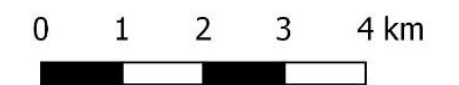
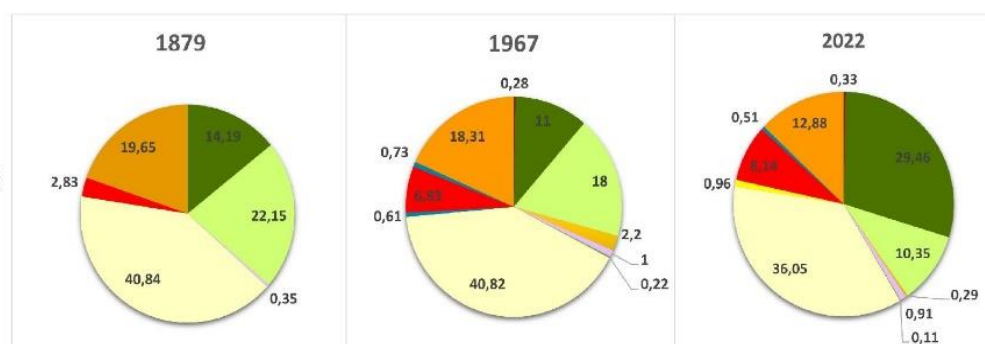
Jelmagyarázat

- Közigazgtási határ
- Uradalmi birtokhatár
- Uradalmi értékek
- Elvesztett érték
- Fennmaradt érték
- ◆ Állami Gazdaság üzemege
- ★ Termelősövetkezet üzemege
- Vonalas elemek
- Burkolt útfelület
- Földút
- Vasút
- Fasor
- Vízfolyás
- Bányaterület
- Erdő
- Gyep
- Gyümölcsös
- Üzemi és iparterület
- Vizenyős terület
- Szántó
- Szőlőültetvény
- Művelésalól kivett terület
- Vízgazdálkodási terület
- Vegyeskertes felhasználás

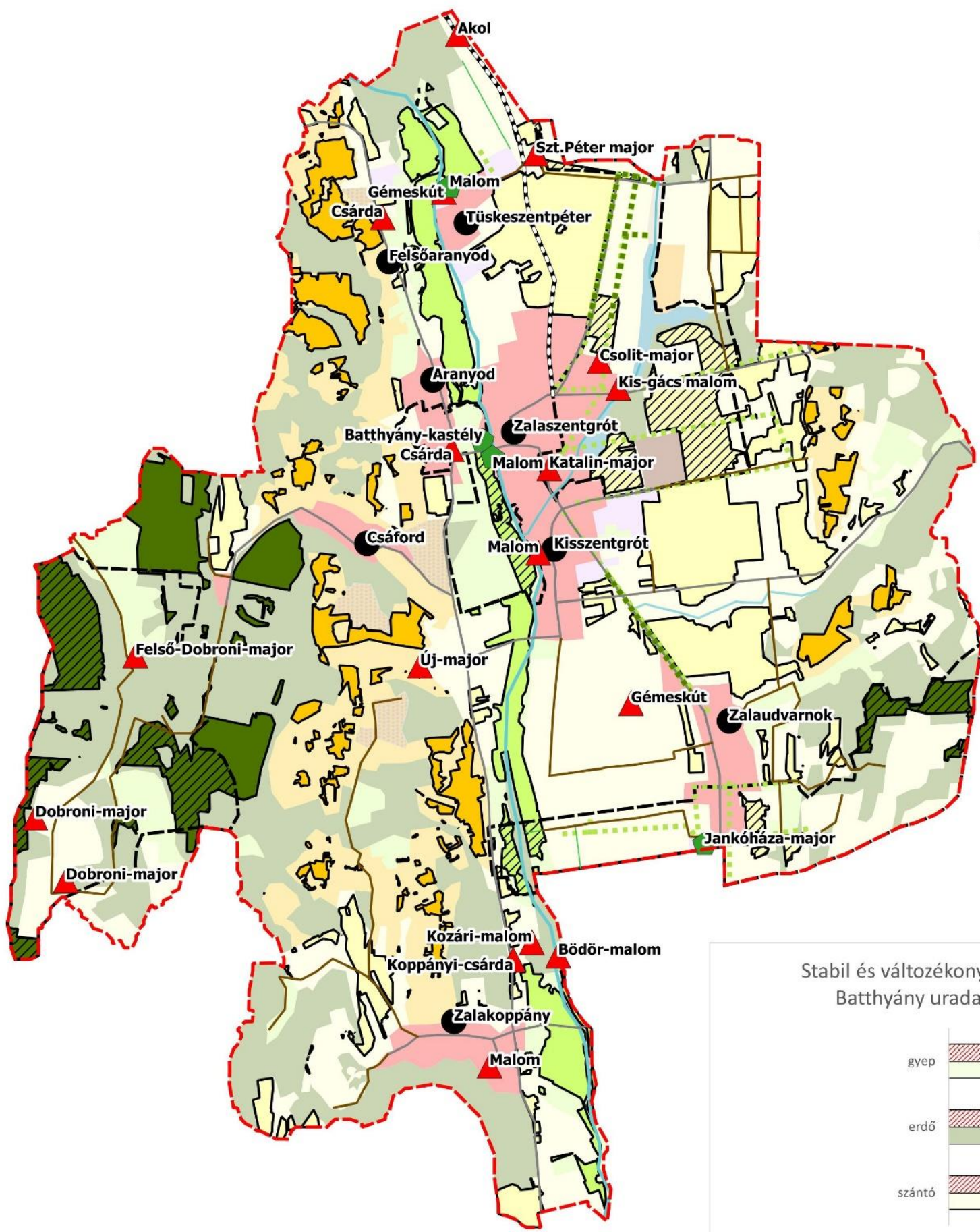
Uradalmi birtokhatáron belüli területhasználati arányok változásai a vizsgált területhez képest

Három időállapot területhasználati arányai a vizsgált területen

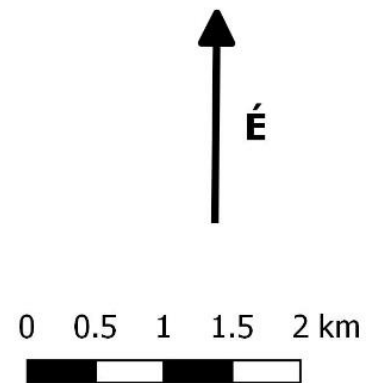

 Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék	
Szakdolgozat címe: Tájalakulás a nagyüzemi mezőgazdaság korszakaiban Zalaszentgrót területén	
Tervlap száma, címe: Hajdani uradalmi területek területhasználatának változása 1789, 1967, 2022 időállapotok között	
Készítette: Szabó Ákos	Konzulens: Hubayné dr. Horváth Nóra
Méretarány: M 1:90000	Dátum: 2023.10.23.

Jelmagyarázat

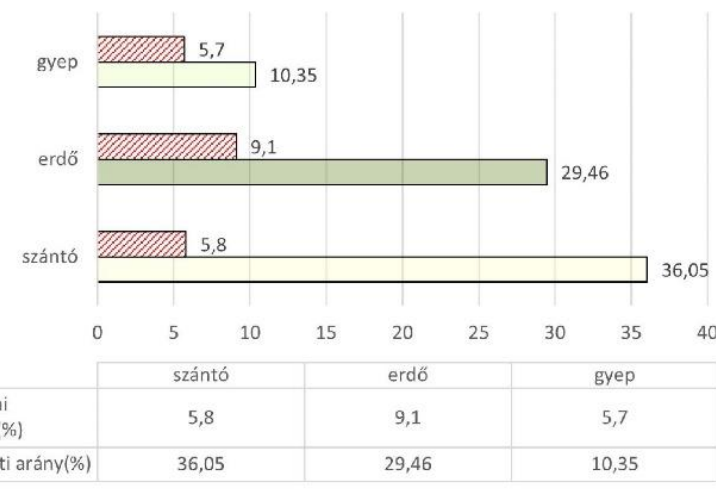
- Zalaszentgróthatára
- Uradalmi birtokhatár
- Pontszerű elemek**
- Település nevek
- ▲ Elpusztult értékek
- ▲ Fennmaradt értékek
- Vonalas elemek**
- Földút
- ⋯ Fennmaradt uradalmi fasor
- Burkolt útfelület
- ⋯ Vasút
- Vízfolyás
- ⋯ Fasor
- ▨ Stabil uradalmi területhasználatok
- Stabil erdő területhasználat
- Stabil szántó területhasználat
- Stabil gyepterülethasználat
- Stabil vegyeskertes felhasználás
- Jelenlegi területhasználatok**
- Bányaterület
- Erdő
- Gyep
- Gyümölcsös
- Üzemi és iparterület
- Vizenyősterület
- Szántó
- Szőlőültetvény
- Művelésalól kivett terület
- Vízgazdálkodási terület
- Vegyeskertes felhasználás

Stabil és változókéony területek aránya Zalaszentgrót közigazgatási területén (1879-2022 között)

Stabil és változókéony területek aránya a hajdani szentgróti Batthyány uradalom területein (1879-2022 között)

**Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék**

**Szkdolgozat címe:
Tájalakulás a nagyüzemi mezőgazdaság korszakaiban
Zalaszentgrót területén**

**Tervlap száma,címe:
3. Másfél évszázada állandó, történeti tájhasználatok a hajdani
Batthyány uradalom területén (1879-2022)**

Készítette: Szabó Ákos	Konzulens: Hubayné dr. Horváth Nóra	Méretarány: M 1:55000	Dátum: 2023.10. 23.
-----------------------------------	--	----------------------------------	------------------------------------